

METODIKA PRÁCE ASISTENTA PEDAGOGA

KOMUNIKACE S DALŠÍMI ÚČASTNÍKY
INKLUZIVNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Petr Petráš
Jitka Jarmarová
Marek Lauermann

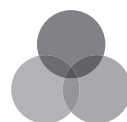
SYSTÉMOVÁ PODPORA
INKLUZIVNÍHO
VZDĚLÁVÁNÍ V ČR

METODIKA PRÁCE ASISTENTA PEDAGOGA

KOMUNIKACE S DALŠÍMI
ÚČASTNÍKY INKLUZIVNÍHO
VZDĚLÁVÁNÍ

Petr Petráš
Jitka Jarmarová
Marek Lauermann

SYSTÉMOVÁ PODPORA
INKLUZIVNÍHO
VZDĚLÁVÁNÍ V ČR

Partneři projektu:

Recenzenti:

Mgr. Romana Růžicková

Mgr. Vladimír Foist

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Publikace vznikla díky projektu Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR CZ.1.07/1.2.00/43.0003. Tento projekt je spolufinancován ESF a státním rozpočtem ČR.

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost.

METODIKA PRÁCE ASISTENTA PEDAGOGA
KOMUNIKACE S DALŠÍMI ÚČASTNÍKY INKLUZIVNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

1. vydání

© Petr Petráš, Jitka Jarmarová, Marek Lauermann, 2015

© Univerzita Palackého v Olomouci, 2015

ISBN 978-80-244-4711-7

OBSAH

ÚVOD	5
1 KOMUNIKACE	7
1.1 Motivace ke komunikaci	8
1.2 Verbální komunikace	9
1.3 Nonverbální (neverbální) komunikace	9
1.4 Komunikace činem	11
2 ŽÁK SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI A ASISTENT PEDAGOGA	13
2.1 Žák se speciálními vzdělávacími potřebami	14
2.2 Asistent pedagoga	14
2.3 Komunikace se žákem se speciálními vzdělávacími potřebami	16
3 KOMUNIKACE S DALŠÍMI ÚČASTNÍKY INKLUZIVNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ.	19
3.1 Asistent pedagoga ve vztahu se žákem a pedagogickými pracovníky v průběhu inkluzivního vzdělávání	20
3.2 Asistent pedagoga ve vztahu se žákem a školním poradenským pracovištěm	30
4 VZDĚLÁVÁNÍ A SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ DĚTÍ SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM.	37
4.1 Příspěvek na péči	38
4.2 Příspěvek na mobilitu	40
4.3 Příspěvek na zvláštní pomůcku	40
4.4 Průkaz osoby se zdravotním postižením	42
5 POZICE ASISTENTA VE VZTAHU K ŽÁKŮM SE SOCIÁLNÍM ZNEVÝHODNĚNÍM	45
5.1 Vymezení pozice	46
5.2 Náplň činnosti asistenta pedagoga	46
5.3 Profesní kompetence asistenta pedagoga	47
6 ROLE ŠKOLY V ŘEŠENÍ SOCIÁLNÍCH PROBLÉMŮ ŽÁKŮ	49
6.1 Komunitní role školy	50
6.2 Význam komunity v perspektivě školy	50
6.3 Odraz komunitní soudržnosti v kurikulu školy	51
7 ASISTENT PEDAGOGA V SÍTI SPOLUPRACUJÍCÍCH SLUŽEB	53
7.1 Sociálně problémové rodiny	54
7.2 Navázání osobních kontaktů a zjištění možností spolupráce	55
7.3 Poradenské služby poskytované školou	55
7.4 Školská poradenská zařízení	56
7.5 Spolupráce školy s OSPOD	57
7.6 Škola a zařízení ústavní výchovy	61
7.7 Specifikace pedagogické práce s dětmi v ústavní péči	63

8	AKTIVITY VE SPOLUPRÁCI S NEZISKOVÝMI ORGANIZACEMI	65
8.1	Mapování komunity	66
8.2	Co může neziskový sektor školám nabídnout	66
8.3	Které NNO mohou škole pomoci	67
9	ASISTENT PEDAGOGA A JEHO PŘÍPADNÁ ROLE V PŘÍPADOVÉ KONFERENCI . . .	69
9.1	Realizace případové konference	70
9.2	Role účastníků případové konference	70
	ZÁVĚR.	72
	LITERATURA	73
	O AUTORECH.	75

ÚVOD

Nejvýznamnějšími partnery patrně každé školy jsou (anebo by alespoň měli být) rodiče (zákonní zástupci žáka) a jednou z nejdůležitějších podmínek partnerství je komunikace. Schopnost školy otevřeně komunikovat s potenciálními i stávajícími partnery je základním stavebním kamenem budování školy jako otevřeného centra vzdělávání v obci.

Tato otevřenost je důležitá také proto, že s trendy integrace a inkluze se vzdělávají na základní škole ve vyšší míře také žáci se zdravotním postižením a znevýhodněním a péče a podpora těchto žáků není jen záležitostí školy, ale i neškolských institucí a organizací. Vlivem narůstající migrace a prolínání kultur jsou školy vystaveny novým a ještě nedávno nečekaným překážkám v komunikaci spočívajícím v jazykové či náboženské oblasti. Je v zájmu školy i rodičů, aby rodiče informovali školu o tom, co se děje s dítětem doma i během výuky, tak aby učitelé mohli přizpůsobit svoje chování vůči žákovi. Mění se také veřejná role školy, která začíná být stále více vnímána jako společenské, kulturní a komunitní centrum dění v obci. A souběžně s tím se proměňuje i spektrum pozic, které ve škole pracují a pomáhají plnit její úlohu. Jednou z těchto stále poměrně nových pozic je asistent pedagoga.

Cílem prvních dvou kapitol této metodiky je orientace v obecné problematice komunikace, bližší vysvětlení pojmu pedagogická komunikace, definování žáka se speciálními vzdělávacími potřebami a vysvětlení role asistenta pedagoga při poskytování podpory tomuto žákovi. Protože kategorie žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se dělí na žáky se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním a žáky se sociálním znevýhodněním, je obdobně členěn i následující text. Kapitola 3 je zaměřena na působnost asistenta pedagoga a podporu komunikace s dalšími účastníky inkluzivního vzdělávání žáků se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním, a to zejména ve školním prostředí. Protože je asistent pedagoga v úzkém komunikačním kontaktu s rodiči žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, obracují se na něj rodiče často i s otázkami ohledně sociálního zabezpečení dětí se zdravotním postižením. Základní informace o této problematice poskytuje kapitola 4. V kapitolách 5–9 se jedná o problematiku žáků se sociálním znevýhodněním, problematiku komunitní role školy a spolupráce školy s různými neziskovými organizacemi.

KOMUNIKACE

Co je komunikace? Nejčastější definicí komunikace je: „**Proudění informací ze zdroje k příjemci.**“ Původně latinské *communicare* znamenalo „činit něco společným, společně sdílet“. Při komunikaci nejen sdělujeme, ale i sdílíme, když jen mlčky přihlížíme, jak si jiné dvě osoby vyměňují slova nebo pohledy, gestikulují či komunikují neverbálně (pohyby rukou, nohou, držením těla, mimikou apod.).

Tím, že s někým komunikujeme, můžeme druhého člověka měnit, ale současně měníme i sami sebe.

Cíl komunikace Úkolem komunikace je:

- **informovat** – předat zprávu, oznámit něco;
- **instruovat** – navést, naučit;
- **přesvědčit** – získat někoho na svou stranu, ovlivnit, příp. zmanipulovat;
- **pobavit** – rozptýlit, rozveselit druhého, sebe.

1.1 MOTIVACE KE KOMUNIKACI

Jaká může být motivace ke komunikaci

Motivace ke komunikaci:

- **kognitivní** – předávání smyslu, myšlenky a poznatku (podělení se o něco s druhými; dát vědět, co si myslíme, čemu jsme se naučili);
- **sdružovací** – potřeba kontaktu (navázání vztahu, zapojení se do hovoru, zažívání pocitu sounáležitosti);
- **sebepotvrzovací** – potvrzení vlastní identity (upřesňování mínění o sobě, o svém já);
- **adaptační** – upozornění na svou roli a informace o ní (účast v komunikačních hrách, důležitost adaptace – přijetí druhou osobou, ne odmítnutí);
- **existenciální** – oživení každodenního stereotypu a podpora svého psychického zdraví;
- **potřeba uplatnit se** – upoutání pozornosti na svou osobu a získání respektu;
- **nezávisle rozptylovací** – odpočinková, relaxační, zájmová, vedoucí k zábavě.

Pedagogická komunikace

Tak jako každá kultura má vlastní způsob komunikace, návyky, tradice, rituály, podobně je tomu i u každého jedince. Způsob komunikace, její charakter a vlastnosti jsou variabilní. Závisí na prostředí (např. domov, pracoviště), na účastnících komunikace (učitelé, děti, rodiče, nadřízení), na situaci (výuka, pracovní porady, oslavy, sport). Velmi důležitá je role komunikujících (prestižní role člověka posiluje, podřadnější ho může poškozovat).

Mezi účastníky výchovně-vzdělávacího procesu (ředitel, učitelé, žáci, asistenti pedagoga, výchovný poradce, rodiče / zákonní zástupci apod.) probíhá komunikace, která se vztahuje k určité pedagogické situaci. Pro svoji specifickou se označuje termínem **pedagogická komunikace**. Rodiče nemusí být vždy zákonní zástupci žáka. Ve většině případů se však pojmu rodiče užívá ve smyslu zákonní zástupci žáka (více viz Průcha, 1997).

Pedagogická komunikace využívá různých prostředků a prvků, které jsou závislé na mnoha faktorech – na obsahu, tématu a cíli komunikace, kterého chceme dosáhnout:

- **forma verbální**, tj. komunikace slovem (mluveným, psaným);
- **nonverbální (neverbální)**, tj. mimoslovní;
- **komunikace činem**.

1.2 VERBÁLNÍ KOMUNIKACE

Nejčastějším prostředkem verbální mezilidské komunikace je řeč. Na její tvorbě se podílí ústrojí dechové, ústrojí hlasové, ústrojí artikulační.

Verbální komunikace a žák s SVP

Obsah verbální komunikace, tzn. komunikace slovem jak mluveným, tak psaným, by měl být věcný, přesný, přiměřený, jazykově správný a srozumitelný pro určené skupiny žáků. Během komunikace je velmi důležité vycházet z aktuálních rozumových schopností žáka a vcítit se do jeho psychického a fyzického stavu. Osoby např. s mentálním postižením nerozumí ironii, srovnávání, vtipům apod. S využíváním těchto prostředků je proto nutné pracovat velmi opatrně. Negativem této komunikace je obtížné sdělení emocí a vztahů k druhému člověku, k předmětu apod. S učitelskou profesí je spojena dovednost respektovat osobnost žáka, zaujímat k němu opravdový a pokud možno neměnný, konkrétní postoj.

• Rozhovor

Rozhovor představuje druh verbální komunikace, které se účastní dvě či více osob. Specifickou formu rozhovoru představuje dialog, jehož charakter je zaměřen na dosažení určitého společného cíle a odhalení smyslu sdělení komunikujících. V průběhu dialogu nedochází k pasivitě žádného z účastníků. Když jeden mluví, druhý aktivně naslouchá a snaží se pochopit smysl sdělení.

Rozhovor a dialog

1.3 NONVERBÁLNÍ (NEVERBÁLNÍ) KOMUNIKACE

Neverbální komunikace má významnou funkci v samotném poznávání a utváření celkového dojmu na jedince. Nesoulad mezi neverbálními a verbálními projevy může být jakýmsi vodítkem pravdivosti a nedůvěryhodnosti komunikujícího. Výrazovými prostředky jsou např. gesta, mimika, pozice těla aj. Ty jsou vzájemně propojeny do smysluplných bezděčných nebo záměrných sdělení. Pomocí této komunikace se snadněji sdělují emoce, vztahy k žákovi, třídě nebo k předmětu. Mladší děti jsou na neverbální informační signály velmi citlivé.

Neverbální komunikace

Druhy neverbální komunikace:

Komunikace pomocí pohledů

- **Sdělování pohledy** – je nejčastějším mimoslovním způsobem sdělování. Jedná se o sledování žáka nebo celé třídy. Oči jsou citlivý receptor – slouží jako přijímač a vysílač informací. Žák pozoruje osoby, které jsou mu sympatické, jsou zábavné, chválí ho a povzbuzují. S tím pak úzce souvisí i náklonnost a oblíbenost předmětu a zároveň schopnost vypovídat o osobnosti druhého člověka, o jeho psychickém stavu, vlastnostech a vztahu k sobě samému. Na druhou stranu by pedagog měl umět pozorovat a číst „informace“ z pohledu žáka a své zrakové projevy spravedlivě rozdělovat mezi všechny žáky.

Význam mimiky při komunikaci

- **Sdělování výrazem obličeje** (mimika) – jedná se hlavně o emocionální projevy – emoce strachu, štěstí, lásky, překvapení apod. Každý pedagog by měl být schopen tyto emoce rozpoznat a zároveň odlišit ty pravé od hraných. Projevy žáků – tiky, grimasy, úšklebky – nemusí znamenat rys nevhodného chování, ale mohou být průvodním znakem závažného onemocnění (např. Tourettův syndrom).

Komunikace pohyby těla

- **Sdělování pohyby** (kinetika) – jde o pohyby těla, hlavy, končetin signalizující i nejjemnější záchvěvy duševního dění člověka. Pedagog by měl rozpoznat podle pohybů žáka (poruchy koordinace a synchronizace) jeho psychický stav. Patří sem i projevy celkového pohybového neklidu – přešlapování, pohazování rameny i hlavou, které mohou signalizovat úzkost, strach a napětí spojené s projevy, jako je snížená schopnost koncentrace, myšlení, ztráta paměti apod. Taktéž však mohou být průvodním znakem závažného onemocnění (opět např. Tourettův syndrom).

Držení těla a komunikace

- **Sdělování fyzickými postoji** (posturologie) – jedná se o funkci držení těla a jeho částí, vyjadřuje tak celkový postoj. Většinou žák zaujímá hranou pózu, která má představovat nepřátelský postoj k pedagogovi, ale současně zastírá pocit nejistoty a trémy. Na druhou stranu pedagog se zkříženými pažemi značí obranný a odmítavý postoj k žákovi.

Sdělovací funkce gest

- **Sdělování gesty** – např. pohyby rukou i jiných částí těla (otočení hlavy, úklona) mají sdělovací funkci – jsou to pohyby, které provázejí nebo nahrazují slovní projevy. Pedagog by měl stále usilovat o sebekontrolu a zároveň poznání při používání gest u žáků.

Význam dotyků při komunikaci

- **Sdělování dotykem** (hmatovým kontaktem, haptika) – jako např. podání ruky, stisk, objetí, pohlazení, štípnutí, píchnutí atd. Dotyk v pedagogické komunikaci lze brát jednak jako **projevy nepřátelství** (pohlavek, facka, odstrčení apod.), jednak jako **projevy přátelství** (pohlazení, poplácání). Existují však i **projevy symbolické** (např. klepnutí na rameno) místo slovního napomenutí. Pedagog by se měl žáků dotýkat opatrně a v optimální míře, aby nebyl vystaven negativní reakci ze strany samotného dítěte, zákonných zástupců nebo jiných dospělých osob.

Vzájemná vzdálenost při komunikaci

- **Sdělování vzájemným přiblížením či oddálením** (proxemika) – prostorově se přibližujeme k lidem sympatickým, oddalujeme se od nepříjemných lidí. Pedagog se ve třídě pohybuje ve sféře veřejné, sociální a osobní. Přední lavice se označují jako **tzv. akční zóna**. Pedagog by se měl vyvarovat, aby komunikoval převážně jen se žáky sedícími v této zóně, i když tito žáci bývají aktivnější. Podstatnou roli hraje

vedení komunikace ve stejné výši očí – pocity nadvlády (ze strany pedagogů) nebo podřízenosti (ze strany žáka).

- **Sdělování úpravou zevnějšku** – způsob a volba oblečení, účesu, líčení apod. předdává žákům informace o osobnosti pedagoga a žáci jej podrobují přísné kritice. Důležitá je i úprava třídy, estetické ztvárnění, grafický projev apod. Údaje o osobnosti žáka může pedagog vyčíst z úpravy školní lavice, ze způsobu péče o školní pomůcky apod.

Má úprava zevnějšku význam při komunikaci?

1.4 KOMUNIKACE ČINEM

Komunikace činem vyjadřuje vzájemné postoje a chování mezi pedagogem a žákem. Pedagog dává najevo třídě či žákovi určitou míru uznání a úcty. Žáci jsou velmi vnímaví na připravenost pedagoga na vyučování, na jeho přístup k nim a hodnocení. S komunikací souvisí i volba výchovného stylu. Závisí vždy na konkrétní třídě, situaci a úzce souvisí s autoritou pedagoga. Vychází z toho, kdo ve třídě stanovuje normy a kdo kontroluje jejich dodržování.

Komunikace činem

- **Autoritativní (autokratický) styl** – pedagog stanovuje normy a dohlíží na jejich dodržování.
- **Demokratický styl** – pedagog stanovuje normy ve spolupráci se žáky, ale stále dbá na jejich dodržování
- **Liberální styl** – normy stanovuje pedagog po dohodě s žáky, na jejich dodržování už dbají sami žáci.

Pedagog by měl být schopen efektivně komunikovat, správně se vyjadřovat, umět naslouchat a být empatický (schopen vcítit se). Komunikace mezi pedagogem a žákem má být hlavně účelná a pro odřeagování, dle obsahu a tématu, i humorná. Je nutné počítat i s možným nedorozuměním mezi pedagogem a žákem. Nikdy by se však komunikace neměla stát nástrojem ponižování a zesměšňování.

SHRNUTÍ

Ke sdělování informací je vždy potřebná komunikace, ať už verbální, či neverbální. Bez komunikace si nedokážeme představit lidský svět. Ve školním prostředí probíhá komunikace mezi vedením školy, pedagogy, asistenty pedagoga, žáky a rodiči / zákonnými zástupci. Ve vztahu k vyučování mezi pedagogy, asistenty pedagoga a žáky. Komunikace při vyučování je označována jako pedagogická komunikace, sleduje pedagogické cíle a podílí se na procesu výchovy a vzdělávání.

LITERATURA

Použitá literatura:

1. PRŮCHA, J. 1997. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, s. r. o. ISBN 80-7178-170-3.

ŽÁK SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI A ASISTENT PEDAGOGA

2.1 ŽÁK SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI

Kdo je žákem se speciálními vzdělávacími potřebami

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) v ustanovení § 16 stanoví, že: dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami (dále SVP) je osoba se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním.

Pro účely tohoto zákona jsou pak definovány následující kategorie:

- Zdravotní postižení – postižení mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování.
- Zdravotní znevýhodnění – zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání.
- Sociální znevýhodnění – rodinné prostředí s nízkým sociálně-kulturním postavením, ohrožení sociálněpatologickými jevy; nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova; nebo postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu – zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (zákon o azylu).

Nepříznivé sociální prostředí, ze kterého přichází dítě do školy, může být generováno mnoha vlivy od napjatých rodinných nebo sousedských vztahů, netolerance obyvatel obce k odlišnostem všeho druhu, přes špatné ekonomické poměry ve společnosti a špatnou situaci na lokálním trhu práce, zastaralé zákony, malou aktivitu místních nevládních organizací, nepříznivou demografickou strukturu obce, krajně úsporný nebo naopak příliš „dajný“ systém sociální pomoci a mnoho dalších. (Musil, 2004)

2.2 ASISTENT PEDAGOGA

Role asistenta pedagoga

Asistent pedagoga (dále AP) je pedagogickým pracovníkem, který působí ve třídě, v níž je integrován žák s SVP, a představuje personální podpůrnou službu pro tyto děti, žáky nebo studenty. V praxi má však asistent pedagoga širší záběr než jenom podporu konkrétního žáka s SVP, kooperuje s pedagogy ve své třídě (zejména s třídním učitelem, pod jehož vedením pracuje) a zároveň pracuje s třídou jako celkem (přispívá k dobrému klimatu třídy, ve které je integrován žák se speciálními vzdělávacími potřebami).

Podle zaměření rozlišujeme dva základní typy asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se speciálními vzdělávacími potřebami:

- a) asistent pedagoga pro žáky se zdravotním postižením nebo znevýhodněním;
- b) asistent pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním.

Třetím typem by byl asistent pedagoga pro žáky mimořádně nadané (více viz Teplá, Šmejkalová, 2010).

Mezi základní znalosti a dovednosti asistenta pedagoga patří podle Michalíka (2012) zejména:

Základní
znalosti
a dovednosti
asistenta
pedagoga

- orientace v roli asistenta pedagoga (odborný, sociální a pracovněprávní profil);
- orientace v systému a organizaci školy;
- orientace ve školských právních předpisech a vnitřních předpisech;
- schopnost spolupracovat s učitelem při výchovně-vzdělávací práci ve třídě a podpora žáků při zvládání požadavků školy;
- schopnost orientace v obecných zásadách pedagogické práce (příprava na výuku, podpora v průběhu vyučování, orientace v systému hodnocení žáka, pobyt dítěte ve škole) a v základních pedagogických pojmech;
- orientace v systému spolupracujících institucí (školství, poradenství, sociální a zdravotní péče, zařízení ústavní výchovy, policie, významné nestátní neziskové organizace atd.);
- schopnost reagovat na běžné vzdělávací a výchovné problémy;
- schopnost cíleného pozorování zaměřeného na potřeby žáka;
- schopnost smířčího dojednávání v případě konfliktů a nedorozumění mezi školou, dítětem, rodinou, případně dalšími institucemi;
- schopnost pedagogicky pracovat s dětmi ze sociokulturně znevýhodněného prostředí v podmínkách školy;
- schopnost pedagogicky pracovat s dětmi se zdravotním postižením;
- schopnost spolupracovat s ostatními pedagogickými pracovníky v souladu s podmínkami školní práce. (Michalík, 2012)

Z uvedeného tedy vyplývá postavení AP v kolektivu pedagogických pracovníků, které se také odráží v jeho kompetencích. Zde je nutné zdůraznit, že ač pracuje pod neustálým dohledem (supervizí) třídního učitele, není jen „pomocníkem“, ale členem kolektivu a významnou měrou se podílí na výchově a vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami.

Působnost
asistenta
pedagoga

Protože je v každodenním kontaktu se žákem s SVP, je neoddiskutovatelným faktem dobrá znalost jeho osobnosti a také jeho schopnosti přijímat a sdělovat informace, tedy komunikovat. Poznatky, které asistent pedagoga při přímé práci se žákem získává, jsou pro něho samotného i třídního učitele zdrojem cenných informací o žákovi a přispívají k cílené edukaci žáka se speciálními vzdělávacími potřebami a k jeho začlenění do kolektivu žáků intaktních.

2.3 KOMUNIKACE SE ŽÁKEM SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI

Jak správně komunikovat s žákem s SVP

Na závěr této kapitoly uvádíme několik praktických rad, jak vést komunikaci se žákem s SVP:

- Pro dobrou komunikaci je důležité navázání kladného komunikačního vztahu (přirozená, nenásilná komunikace bez zdůrazňování vlastní autority, založená na partnerství, vzájemné empatii, vhodné motivaci, pokud možno dialogu a respektování osobnosti žáka s SVP). Nespěchejte, nebuďte netrpěliví, když komunikace vážne. Průběžně žáka motivujte, zkuste například pojmenovat to, co podle vás žák rád dělá, co cítí, jak myslí, jaké má zájmy, v případě nějakého smysluplného sdělení se snažte navázat a rozvíjet téma. Mějte na paměti, že úspěch komunikace závisí především na vybudování důvěry a bezpečné atmosféry.
- Když je komunikační kontakt navázán, nechte žáka zpočátku spontánně mluvit (zbytečně jej nepřerušujte), snažte se spíše aktivně naslouchat, udržujte přirozený zrakový kontakt, dejte mu najevo svůj zájem a ochotu komunikovat, třeba příkiváním hlavy, úsměvem, vstřícnými gesty (tedy za použití výrazových prostředků nonverbální komunikace).
- Z prostředků nonverbální komunikace využívejte řeč (signálů) těla (tzv. body language), a to zejména: mimiku, gestiku (sdělení či doprovod verbálního sdělení pomocí přirozených gest), haptiku (využití dotyku, pohlazení pro zaměření pozornosti nebo zklidnění), posturiku (tělesný postoj) nebo proxemiku (využívání tělesné vzdálenosti osob, přičemž respektujeme intimní zónu do 60 cm, doporučená osobní zóna je 60–120 cm).
- Komunikujte tváří v tvář.
- Pro podporu komunikace využívejte také prozodických (modulačních) faktorů řeči, zejména intonace (melodie) řeči, rytmu, dynamiky promluvy, výrazu, ale také významové pauzy.
- Nepoužívejte dlouhá souvětí, snažte se, aby vaše sdělení bylo vždy jasné a stručné. Nepodávejte mnoho informací najednou.
- Nepoužívejte odbornou terminologii, které žák nerozumí, snažte se žákovi přiblížit (vysvětlit) vše co nejvíce za pomoci příkladů z praxe. Vycházejte vždy z úrovně jeho vědomostí a aktuálních znalostí o problematice, se kterou jej chcete seznámit.
- Mějte na paměti, že žák s SVP vám z různých důvodů nemusel rozumět, proto si vždy proveďte, zda vám porozuměl.
- Dejte žákovi dostatek času na zpracování informací (nebojte se chvíle ticha, kdy si rozmyšlí odpověď), nespěchejte na odpověď.
- V případě, že potřebujete žáka přerušit (třeba z důvodu, že jeho sdělení je příliš dlouhé a odbíhá od tématu, nebo jste mu přestali rozumět), učiňte tak citlivě,

s taktem. Když žákovi opakovaně nerozumíte, neptejte se pořád dokola, ale zkuste zažádat o vysvětlení jiným způsobem.

- Jestliže je rozhovor příliš dlouhý a upadá pozornost žáka, můžete rozhovor přerušit či ukončit například stručným shrnutím toho, co bylo doposud řečeno.
- Komunikujte se žáky adekvátně jejich věku a také zdravotnímu postižení, v případě žáků, jejichž schopnost komunikovat verbálně je silně narušena či nejsou schopni verbální komunikace, využívejte prostředků augmentativní a alternativní komunikace (AAK) – obrázky, piktogramy, jednoduché znakové systémy (např. znak do řeči, Makaton apod.). U žáků, kteří nejsou schopni vnímat verbální komunikaci, využívejte např. znakovou řeč. Komunikovat lze také prostřednictvím PC a speciálních pomůcek a programů.

SHRNUTÍ

Žák se speciálními vzdělávacími potřebami je podle současné legislativy žák se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním. Hlavním personálním podpůrným opatřením pro tohoto žáka je zřízení pracovní pozice (funkce) asistenta pedagoga, který však nepodporuje jenom tohoto žáka, ale kooperuje se všemi pedagogy ve třídě a pracuje pod vedením třídního učitele se třídou jako s celkem, a spoluvytváří tak vhodné klima třídy. Důležité také je, aby zvládal komunikaci se žákem se speciálními vzdělávacími potřebami.

LITERATURA

Použitá literatura:

1. MICHALÍK, J. 2012 *Metodický průvodce rodiče dítěte se zdravotním postižením (nejen) na základní škole*. Ústí nad Labem: EdA, o. s. ISBN 978-80-904927-8-3.
2. MUSIL, L. 2004. „*Ráda bych Vám pomohla, ale...*“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman. S. 17.
3. TEPLÁ, M.; ŠMEJKALOVÁ, H. 2010. *Základní informace k zajišťování asistenta pedagoga do třídy, v níž je vzděláván žák nebo žáci se zdravotním postižením*. Aktualizovaná verze. Praha: IPPP ČR. ISBN 978-80-86856-66-7.
4. VALENTA, M.; MÜLLER, O. 2007. *Psychopedie*. 3. vyd. Praha: Parta. ISBN 978-80-7320-0999-2.
5. VALENTA, M.; PETRÁŠ, P. a kol. 2012. *Metodika práce asistenta pedagoga se žákem s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-3380-6.
6. VALENTA, M.; PETRÁŠ, P. a kol. 2012. *Metodika práce se žákem s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-3311-0.

KOMUNIKACE S DALŠÍMI ÚČASTNÍKY INKLUZIVNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Tak jako na osobnost pedagoga i na osobnost asistenta pedagoga jsou kladena přísná kritéria týkající se komunikace. Vyplývá to zejména ze skutečnosti, že jako pedagogický pracovník vykonává přímou práci se žákem.

3.1 ASISTENT PEDAGOGA VE VZTAHU SE ŽÁKEM A PEDAGOGICKÝMI PRACOVNÍKY V PRŮBĚHU INKLUZIVNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Asistent pedagoga musí mít přehled o kompetencích jednotlivých pracovníků školy zainteresovaných do inkluzivního vzdělávání. Poskytuje tak žákovi potřebné informace a vede jej k jejich samostatnému využití pro praktický život. Velmi úzce spolupracuje se všemi pedagogickými pracovníky. Důležité je nastavení správné komunikace mezi asistentem pedagoga, žákem s SVP, vedením školy, třídním učitelem a také s ostatními pedagogy, kteří se podílí na jeho výchově a vzdělávání. To vše ovšem v co nejužší vazbě na rodiče (zákonné zástupce) žáka s SVP.

3.1.1 VEDENÍ ŠKOLY

Úkoly vedení školy Vedení školy tvoří ředitel školy a jeho zástupci. Ředitel školy zodpovídá za chod celé školy, a to jak po stránce personální, ekonomické, tak i pedagogické. Některé kompetence dělí mezi své zástupce, např. organizační záležitosti, výkaznictví, vedení technického personálu apod., ekonomickou oblast zajišťuje s pomocí mzdové účetní, případně ekonomky školy či hospodářky školy. Ta má většinou na starosti také administrativní úkony včetně potvrzování průkazek žáků na veřejnou dopravu, potvrzení pro potřeby sociálního zabezpečení apod.

Z hlediska personální práce má ředitel školy odpovědnost při výběru asistentů pedagoga, sestavení týmu třídní učitel – učitelé – asistent pedagoga, stanovení náplně práce asistenta pedagoga a rozdělení jednotlivých kompetencí.

Důležitou roli sehrává ředitel zejména při nastavování pravidel komunikace v pedagogickém sboru (mezi pedagogy navzájem – patří sem i komunikace asistenta pedagoga a třídního učitele) a také mezi pedagogy a zákonnými zástupci žáka. Navenek navazuje vztahy a jedná se zástupci různých institucí a organizací, kteří participují při péči o žáky se zdravotním postižením a znevýhodněním.

Asistent pedagoga komunikuje s vedením školy zejména prostřednictvím třídního učitele, v případech zasluhujících zvláštního zřetele (např. šikana vyžadující okamžitou intervenci, problémové vztahy s pedagogy, rodiči apod.) jedná přímo.

Vedení školy
a asistent
pedagoga

Ředitel školy nebo jeho zástupce seznamuje asistenta pedagoga s organizací školy, kompetencemi jednotlivých pracovníků a provozem školy. Důležité je, aby představil asistenta pedagoga třídnímu učiteli, do jehož třídy byl přidělen, a také ostatním pedagogickým a provozním pracovníkům.

RIZIKA

V praxi se setkávají zejména pracovníci SPC (při výjezdech na příslušnou školu) i s případy, kdy asistent pedagoga není řádně pedagogickému sboru představen, není vyjasněna jeho role, bývá dokonce terčem nemístných poznámek před žákem nebo i kolektivem třídy. Tato neprofesionalita pak způsobuje nerespektování osoby asistenta pedagoga ze strany žáků a v konečném důsledku například i nepřijetí integrovaného žáka mezi sebe.

DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Jak již bylo vzpomenuto, mezi důležité úkoly ředitele školy (vedení školy) patří nastavení pravidel komunikace. Jako příklad uvádíme nastavení pravidel komunikace pedagogičtí pracovníci – rodiče (zákonní zástupci):

Komunikace
pedagogických
pracovníků
a rodičů

- Rodiče jsou partneři školy a jako k partnerům se k nim také chováme.
- Komunikaci s nimi navazujeme při prvním kontaktu se školou, nejlépe ještě před přijetím jejich dítěte ke vzdělávání, popřípadě hned po přijetí jejich dítěte ke vzdělávání.
- Při třídní schůzce mluvíme k rodičům obecně, seznamujeme je se společnými úkoly či akcemi, pravidly vzájemné komunikace apod. O záležitostech, které se týkají především jednotlivých žáků, vedeme s rodiči individuální pohovory, konzultace.
- Problémům je vždy dobré předcházet, komunikovat dříve, než nastanou, proto je důležité udržovat s rodiči vzájemný kontakt, případně si určit frekvenci a způsob vzájemné výměny informací (komunikace).
- Požádá-li o pohovor rodič, a pokud je to možné, zjistíme předem, o čem chce mluvit, abychom se mohli náležitě připravit. Není dobré přípravu podceňovat, protože nejistota, neurčitost, či dokonce neznalost nejsou znaky profesionality a vnímavý rodič brzy pozná, že pohovor je zbytečný. Riskujeme nelichotivé mínění o vlastní osobě, ale také o škole jako celku, protože rodič si své poznatky většinou nenechá sám pro sebe.
- Pohovor zásadně nevedeme na chodbě, před žáky (třeba ve třídě), ale v místnosti k tomu určené, případně v kabinetu či prázdné sborovně.

- Rodiče pozdravíme, dáme jim najevo, že je rádi vidíme (třeba podáním ruky), posadíme je tak, aby se cítili jako partneři. Rozhovor vedeme tvář v tvář, díváme se jim do očí (ne od stolku, za knihami, při psaní poznámek či vyplňování třídních knih). Rodiče k nám musí cítit důvěru a musí si být jisti, že s nimi jednáme na rovinu.
- Na osobní pohovor, konzultaci je potřeba mít dostatek času, je dobré hned na začátku si tento čas alespoň přibližně vymezit, aby rodič věděl, v jakých časových mantinelech se může pohybovat (špatně je, když kvůli nedostatku času vneseme do atmosféry nervozitu, neustále pohlížíme na hodinky, pohovor urychlíme či nedokončíme, nedojdeme k závěrům).
- Důležitá je atmosféra, kterou navodíme. Někdy bývají rodiče na začátku napjatí, nejistí, nervózní, případně naštvaní či bojovně naladěni, je proto dobré situaci odlehčit, zklidnit nějakým obecným tématem, případně nabídnout kávu, čaj, a až pak přejít k vlastní záležitosti.
- Komunikaci s rodiči vedeme otevřeně, s porozuměním, taktně, beze spěchu. Vyvarujeme se všech invektiv, pejorativních výrazů (zvláště citliví jsou rodiče, týká-li se to jejich dětí). Důležité je rodičům aktivně naslouchat, když mluví, nezastavovat je, neskákat jim do řeči. Na dotazy, doplnění či upřesnění musíme mít dostatek času, až domluví.
- Po vzájemné diskusi, ve které argumentujeme věcně, objektivně a srozumitelně (aby nám rodiče rozuměli), směřujeme k adekvátnímu závěru. Mějme přitom na paměti, že rodič neočekává jen obecná doporučení, postupy, ujištění, rady, ale především konkrétní řešení a pomoc.
- Na závěr je dobré mít od rodičů zpětnou vazbu, jestli řešení, které jsme jim nabídli, je pro ně přijatelné, jestli řeší danou situaci, případně jaké mají k němu připomínky. Relevantním připomínkám věnujeme vždy pozornost a vyjadřujeme se k nim, případně na jejich základě iniciujeme další schůzku.

3.1.2 TŘÍDNÍ UČITEL

Postavení
třídního učitele

Třídní učitel je všeobecně považován za organizátora a koordinátora veškerého dění ve svěřené třídě, za mluvčího této třídy, a to v rámci školy, ve vztahu k rodičům, ale také dalším orgánům a institucím. V užším vymezení organizačně řídí a výchovně vede kolektiv žáků ve své třídě, ve které také koordinuje výchovnou a vzdělávací činnost všech pedagogických pracovníků (učitelů, vychovatelů, asistentů pedagoga, osobních asistentů apod.). Vede předepsanou pedagogickou dokumentaci a vyřizuje také administrativní záležitosti spojené s pozicí třídního učitele.

Pro optimální výkon své funkce je vybaven mnohými kompetencemi, které musí zvládat na profesionální úrovni. Kromě zmíněných organizačních a řídicích kompetencí jsou to zejména kompetence didaktické, diagnostické a intervenční, poradenské a konzultativní a komunikační, které se navzájem doplňují a prolínají.

- **Didaktické kompetence** vycházejí ze samé podstaty učitelského povolání, třídní učitel stejně jako ostatní učitelé také vyučuje (aby dobře poznal žáky své třídy, měl by v ní učit co nejvíce). V rámci vzdělávání také vede žáky k rozvoji jejich osobnosti, usměrňuje vztahy mezi nimi a spoluvytváří dobré klima třídy (působí tedy i výchovně).
- **Diagnostické a intervenční kompetence** jsou nezbytné při poznávání osobností žáků a při řešení výchovných a vzdělávacích potíží a situací. Kromě znalosti jednotlivých žáků, kdy hodnotí např. jejich motivaci, kognici, psychosomatické zvláštnosti, psychické zatížení a odolnost, musí umět také proniknout do širších vazeb mezi žáky a jejich okolím, a vyhodnotit tak širší souvislosti po stránce např. sociálních vztahů, vzniklých konfliktních situací, včetně problematiky sociálních patologií.
- S tím bezprostředně souvisejí jeho **kompetence poradenské a konzultativní**. Ty mohou být uplatňovány jak v rámci školy, např. formou třídních schůzek s rodiči, individuálními konzultacemi s jednotlivými rodiči, nebo i mimo školu, např. návštěvami v rodinách žáků, pedagogickou osvětovou činností apod.
- Důležitou roli přitom sehraává **kompetence komunikační**. Třídní učitel se dostává do vzájemné interakce se žáky, a to nejen ve své třídě, se všemi pracovníky školy (vedením školy, ostatními pedagogickými pracovníky, technickým personálem), ale také mimo školu (rodiče, zákonní zástupci žáků či představitelé různých institucí a organizací a veřejnosti). Zvládání komunikace na profesionální úrovni se tak stává nezbytným předpokladem pro výkon učitelského povolání.
- Ve výčtu kompetencí je ještě nutné se zmínit o kompetenci, která bývá někdy neprávem opomíjena. Je to **kompetence sebereflektivní**. Důležitost této kompetence vyvstává zejména v prevenci proti ustrnutí v nějakém navykklém stereotypu či rutině a musí být vlastní nejen třídnímu učiteli, ale obecně všem pedagogickým pracovníkům. Nelze spoléhat pouze na naučené postupy, ale každý pedagog se musí zamýšlet nad svou pedagogickou činností a následně ji autoregulovat (musí být schopen analyzovat vlastní pedagogické dovednosti, zdokonalovat je a eliminovat případné nedostatky). Určuje tak směr svého dalšího vzdělávání.

Při vzdělávání žáků se zdravotním postižením či znevýhodněním sehraává důležitou roli spolupráce a komunikace třídního učitele a asistenta pedagoga. Asistent pedagoga je pro třídního učitele důležitým partnerem při získávání různých poznatků a informací o těchto žácích. Je to dáno tím, že má k nim nejbližší. Může tak s třídním učitelem komunikovat o problémech, které mají vliv na jejich vzdělávání, výchovu, ale i o záležitostech, které přesahují rámec školy a míří třeba do sociální oblasti (např. různé dávky sociální podpory, doprava do školy a ze školy, zabezpečení kompenzačních a rehabilitačních pomůcek apod.). Třídní učitel by neměl tyto informace podceňovat, ale ani přeceňovat, měl by na jejich základě a podle vlastních zkušeností zaujmout reálné stanovisko, případně se obrátit na vedení školy, poradenské pracovníky ve škole, mimo školu či jiné kompetentní orgány (a to v rámci svých kompetencí nebo po pověření vedením školy).

Komunikace
mezi třídním
učitelem
a asistentem
pedagoga

RIZIKA

Z praxe jsou známy případy, kdy se pedagog ještě nesetkal s integrovaným žákem. Na pozici asistenta pedagoga nastoupí pracovník, který má příslušné vzdělání a je orientovaný v dané problematice. Důležité je, aby své poznatky uměl nabídnout, komunikovat s pedagogem, a ne je jednostranně prosazovat. V opačném případě hrozí vytvoření vztahové bariéry, což má nepříznivý důsledek na nejbližší okolí, tudíž i na žáka. Nejhorší jsou případy, kdy do konfliktu jsou vtahováni žáci, jejich rodiče a ostatní učitelé.

Podpora žáka
s SVP

Protože asistent pedagoga není většinou kompetentní v oblasti vzdělávání, pracuje vždy pod vedením třídního učitele. V rámci podpory žáka mu dopomáhá s pochopením zadání úkolu, v případě špatného postupu řešení s ním konzultuje další kroky, dává třídnímu učiteli podněty a podklady k zhodnocení práce. Zde je důležité zdůraznit, že za žáka činnosti nevykonává, ale dopomáhá mu k jejich plnění.

Stejně tak je tomu i v oblasti výchovné. Snaží se se žáky komunikovat tak, aby je poučil a výchovným problémům předcházel (působí preventivně). Rozebírá se žáky různé problémové situace, radí jim, jak by se měli zachovat, jak by je měli řešit, dokumentuje na příkladech. Aktivně přitom naslouchá tomu, co je trápí, a snaží se jim situaci přiblížit, správně pojmenovat a nabízí řešení. Je-li to v žákových možnostech a schopnostech, je dobré nechat na žákovi samotném, aby na základě pochopení (zvnitřnění) těchto rad situaci pokud možno sám vyřešil.

RIZIKA

Chybou je, když se asistent pedagoga fixuje na žáka, rozhoduje a mluví za něj. Tyto tendence se v konečném důsledku stávají omezující a demotivující. Žák nemá prostor k vlastnímu vyjádření a je mu bráněno v rozvoji samostatnosti.

PRAKTICKÝ PŘÍKLAD

Žáci se zdravotním postižením či znevýhodněním někdy špatně nesou své zdravotní postižení (zdravotní stav), a proto mohou být vztahovační (nesprávně vyhodnocují danou situaci) a může se stát, že i slabá narážka, výrok, který patřil někomu jinému nebo ani nebyl vyřčen, ale stačil jen pohled nebo gesto, vyvolá u nich neadekvátní reakci. Ta může být různá, někdo reaguje tak, že se stáhne sám do sebe a přestane komunikovat, jiný zase třeba záchvatem hněvu, hysterickou reakcí, případně agresí, a to buď verbální, nebo i fyzickou. Je tedy zejména na asistentovi pedagoga, aby žáka na tyto situace připravoval, případně mu dopomáhal k správnému pochopení situací. Při řešení situací musí vzít v potaz žákovu osobnost, jeho postavení v třídním kolektivu a celkové klima třídy. O všech svých poznatcích musí informovat třídního učitele, aby dokázal situaci správně vyhodnotit a zaujmout adekvátní stanovisko.

POSTŘEHY ASISTENTA PEDAGOGA

Z hlediska výchovného patří mezi nejdůležitější postřehy asistenta pedagoga ty, které se týkají problémového chování žáka s SVP nebo jeho spolužáků. Při podezření na šikanu či jiné sociálněpatologické jevy (alkohol, tabák, drogy, gamblerství, záškoláctví apod.) neprodleně asistent pedagoga informuje třídního učitele o všech zjištěných skutečnostech a třídní učitel zajišťuje a koordinuje další postupy. Důležité je, aby proběhla vzájemná komunikace a informovanost mezi všemi zainteresovanými (např. dotčený žák, spolužáci na straně jedné, vyučující ve třídě, vychovatelé, asistent pedagoga, výchovný poradce, metodik prevence na straně druhé a v neposlední řadě zákonní zástupci žáka). Podle závažnosti se okruh zúčastněných rozšiřuje o vedení školy, školního psychologa či speciálního pedagoga, případně externí odborníky z poradenských zařízení OSPOD, Policie ČR či jiných spolupracujících organizací – např. K-centrum apod.). Komunikaci mezi zákonnými zástupci a školou zprostředkovává většinou třídní učitel, v závažnějších případech (např. při svolání výchovné komise) ředitel školy (viz kap. 3.2.2 Školní metodik prevence).

Podezření
na šikanu

Protože se asistent pedagoga pohybuje denně na pomezí mezi třídním učitelem, ostatními učiteli, vychovateli, technickým personálem na straně jedné a zákonnými zástupci žáka, jinými rodiči, případně zástupci jiných institucí a orgánů na straně druhé, vnímá i informace pocházející z těchto různých prostředí. Je tedy důležité, aby je uměl správně vyhodnocovat a interpretovat a seznamovat s nimi třídního učitele. Přispívá tak k větší propojenosti mezi školou a veřejností.

Mezi informace, které si zasluhují pozornosti třídního učitele, patří zpětná vazba o spokojenosti či nespokojenosti rodičů se školou (s pedagogickými pracovníky, jejich přístupem k žákům, používání vhodných vyučovacích forem a metod, ale i spravedlivosti v hodnocení, případně řešení výchovných problémů apod.). Dobrý asistent pedagoga dokáže tyto informace přenést věcně, bez emocionálního podtextu, stejně tak jako je dokáže přijmout a zpracovat dobrý třídní učitel. Špatně je, když asistent pedagoga s těmito informacemi manipuluje ve svůj prospěch, například využívá je jako nástroje k „popíchnutí“ třídního učitele, stejně tak je neprofesionální, jestliže třídní učitel reaguje povýšeně, ignoruje připomínky rodičů, případně glosuje slovy: „Co si to ti rodiče zase vymýšlejí?“ Důležité je, a dobrý učitel to ví, se nad připomínkami ze strany zákonných zástupců vždy zamyslet a v případě shledání oprávněnosti těchto připomínek je projednat s tím, koho se týkají, případně přijmout adekvátní řešení. Jestliže tento krok nemá žádný efekt, je nutné postoupit připomínky vedení školy.

Spokojenost
rodičů se
školou

Mezi další informace bezesporu patří zprávy o tíživé situaci v rodině (neshody mezi rodiči, rozvod, špatná ekonomická situace, podezření na závislosti, domácí násilí, zneužívání apod.).

Tíživá situace
v rodině

Tyto situace většinou ovlivní výkonnost a psychiku žáka, na žákovi jsou patrné příznaky nesoustředěnosti, podrážděnosti, ale také apatičnosti, ospalosti apod. Jestliže

je vztah mezi třídním učitelem, asistentem pedagoga a zákonnými zástupci založený na důvěře a otevřenosti, vyplynou tyto skutečnosti při vzájemné komunikaci a zákonní zástupci jsou přístupni i radám a doporučením. V případě složitější komunikace je někdy lepší doporučit rodičům vyšetření v příslušném poradenském zařízení, které by mělo posoudit, jestli jsou uvedené příznaky v souvislosti se zdravotním postižením nebo znevýhodněním, nebo jsou důsledkem „něčeho jiného“.

Doprava do školy Problém, který často řeší zákonní zástupci žáka se zdravotním postižením nebo znevýhodněním, je doprava do školy a ze školy (zvláště, když zákonní zástupci nemají možnost žáka do školy pravidelně přepravovat). Jedná se zejména o žáky s těžším postižením (tělesným, mentálním, autismem, případně smyslovým či kombinovaným). Jednou z možností, jak zákonným zástupcům pomoci, je orientovat je na některé pracoviště provozující svoz a odvoz. Dobré zkušenosti jsou např. s Charitou, která je schopna v rámci svých kapacit tuto službu zabezpečit.

Reedukační a kompenzační pomůcky V neposlední řadě by rodiče rádi podpořili vzdělávání svých dětí nákupem nebo zapůjčením potřebných reedukačních, kompenzačních a rehabilitačních pomůcek, ale nevědí, jaké pomůcky je vhodné pro dítě obstarat. Zde opět asistent pedagoga může rodiče podpořit radou, iniciovat schůzku s třídním učitelem. Výběr vhodných pomůcek a možnosti jejich zapůjčení však většinou s rodiči řeší speciální pedagog školy nebo odborný pracovník příslušného speciálněpedagogického centra (speciální pedagog nebo sociální pracovník). Viz kap. 4.3 Příspěvek na zvláštní pomůcku.

Nastavení pravidel komunikace Je nutné si uvědomit, že komunikace se zákonnými zástupci žáka probíhá na úrovni partnerství a měla by nastat dříve, než dojde k nějakému problému. Zejména komunikaci s rodiči žáků se zdravotním postižením a znevýhodněním je dobré nastavit ještě před vstupem dítěte do školy, ve fázi, kdy rodiče teprve mapují, do které školy by jejich dítě mělo nastoupit, případně přihlašují své dítě dle spádovosti (zde platí, že škola si nevybírá žáka, ale rodiče si vybírají školu, případně jdou za učitelem určité školy, protože jsou o něm dobré reference). Další možností je kontakt při zařazení žáka do třídy nebo hned po zařazení, aby došlo k vzájemnému seznámení a domluvě na pravidlech komunikace. Správně nastavená pravidla jsou na bázi vzájemné informovanosti, protože jak pro rodiče je důležité vědět, jak se jejich dítě učilo a chovalo ve škole, je pro třídního učitele důležité vědět, „jaký mělo dítě den“. Tyto informace může třídní učitel získat buď přímo od rodičů, nebo většinou přeneseně od asistenta pedagoga, který stejně jako k žákovi se zdravotním postižením nebo znevýhodněním, tak i k jeho rodičům má nejbližší. Proto je vhodné, aby prvotním kontaktům s rodiči byl přítomen i asistent pedagoga a všichni se dohodli na pravidlech společné spolupráce.

DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Pravidla komunikace mezi asistentem pedagoga a třídním učitelem

Příklad nastavení pravidel komunikace mezi třídním učitelem a asistentem pedagoga:

- Asistent pedagoga je pro třídního učitele vždy partnerem.
- Pracují v týmu, komunikace mezi nimi je založena na bázi partnerství, přičemž role vedoucího týmu přísluší třídnímu učiteli.
- Třídní učitel by měl respektovat osobnost asistenta pedagoga, nevystupovat vůči němu autoritativně nebo nadřazeně, ale brát ho jako prvního spolupracovníka při práci se žákem s SVP a třídním kolektivem, jeho pozici posilovat při komunikaci s ostatními učiteli ve třídě a poradenskými pracovníky školy.
- Vedení školy by mělo také podporovat pozitivní komunikaci mezi třídním učitelem a asistentem pedagoga (to je důležité již při výběru asistenta pedagoga, a to nejen ke konkrétnímu žákovi, ale i pro vytvoření týmu asistent pedagoga – třídní učitel), protože nespolupráce z jedné nebo druhé strany může vyústit v nezdarovou komunikaci, případně nekomunikaci, a vzájemné působení těchto pedagogů ve třídě je pak kontraproduktivní.
- Asistent pedagoga je důležitým prostředníkem (zprostředkovatelem) komunikace mezi třídním učitelem (učitelem) a žákem s SVP, poskytuje žákovi podporu nejen při vzdělávání, ale i ve výchově, při navazování sociálních vazeb ve třídě, ale i mimo třídu ve škole, případně ve styku s veřejností, učí jej správně komunikovat.
- Při zjištění problému ze strany žáka informuje asistent pedagoga třídního učitele. Důležité je přitom problém věcně a objektivně popsat, aby třídní učitel věděl, jak má dál postupovat.
- O problémech neinformujeme před ostatními žáky, např. tak, že žáka chytíme za ruku a dovedeme k třídnímu učiteli se slovy: „Podívej, Pepíček teď udělal... Pepíček se bojí... Pepíček neumí...“ apod., ale taktně, stranou a s úctou k osobnosti žáka s SVP.
- Asistent pedagoga očekává od učitele konkrétní radu, postup dalšího konání, možné řešení, nikoliv nic neříkající frázi, např.: „Nějak to udělej.“
- Protože asistent pedagoga je v bezprostředním kontaktu s rodiči (zákonnými zástupci) žáků s SVP, předává své poznatky a zkušenosti z komunikace s nimi třídnímu učiteli. Informuje ho o všech zjištěných skutečnostech, které by měly vliv na výchovu a vzdělávání žáka s SVP.
- Rodiče žáků s SVP mívají často potíže i v oblasti sociální (tíživá ekonomická situace, partnerské problémy, týrání, rozvod apod.), se kterými se svěřují asistentovi pedagoga. Asistent pedagoga by měl reagovat tak, že s vědomím rodiče iniciuje schůzku rodičů s třídním učitelem, přes třídního učitele s poradenskými pracovníky školy či jinými odborníky (SPC, PPP, SVP, OSPOD apod.).
- Problémem, který rodiče často řeší, jsou možnosti různé sociální pomoci (příspěvek na péči, příspěvek na mobilitu, zvláštní pomůcka apod.). Asistent pedagoga opět iniciuje schůzku rodičů s třídním učitelem. Další postup je obdobný jako v předcházejících případech.

- Znakem pozitivní a správně nastavené komunikace mezi třídním učitelem a asistentem pedagoga je stav, kdy asistent pedagoga umí přijmout zdravou kritiku ze strany třídního učitele, a obráceně, třídní učitel zase přijme dobře míněnou připomínku či doporučení ze strany asistenta pedagoga. Nejedná se o konfrontaci, ale zlepšení kvality vlastní spolupráce.
- Dobrý třídní učitel umí svého asistenta pedagoga také vhodně motivovat k další práci, dokáže ocenit (pochválit) jeho působení ve třídě a vzájemnou spolupráci.

3.1.3 OSTATNÍ PEDAGOGIČTÍ PRACOVNÍCI ŠKOLY

Největší přehled o žákovi má třídní učitel a asistent pedagoga. Na prvním stupni základní školy se největší měrou podílejí na výchově a vzdělávání žáků, komunikaci a vytváření pozitivní atmosféry třídy.

Komunikace
asistenta
pedagoga
s ostatními
pedagogy

Na druhém stupni se však okruh pedagogických pracovníků, kteří se podílejí na výchově a vzdělávání žáků, rozšiřuje o vyučující jednotlivých předmětů. Důležitým prvkem je proto i konzultace asistenta pedagoga s pedagogy, kteří žáka vyučují. Je mnohdy třeba jim blíže objasnit jeho zvláštnosti, upozornit na výukové obtíže a připomenout možnosti podpůrných opatření. Rozumíme tím zejména využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů, zařazení předmětů speciálněpedagogické péče, poskytování pedagogicko-psychologických služeb, snížení počtu žáků ve třídě nebo studijní skupině nebo jinou úpravu organizace vzdělávání zohledňující speciální vzdělávací potřeby žáka. Tato podpůrná opatření jsou pak zapracována do individuálního vzdělávacího plánu.

K těmto skutečnostem je nutné přihlížet, aby byl zajištěn jednotný postoj ke klasifikaci a hodnocení. Je dobré společně věnovat pozornost i sebehodnocení žáka. Dát mu tak možnost posoudit své vědomosti a dovednosti.

RIZIKA

Práce v týmu vyžaduje umění komunikace. Jsou známy i případy, kdy žák je přítomen rozporu mezi učitelem a asistentem pedagoga. Přestanou mezi sebou komunikovat, nepředávají si informace o žákovi, o nezbytných pedagogických postupech apod. Výsledkem pak je, že učitel učí, asistent sedí se žákem a „jaksi“ s ním pracuje.

Pro rozvoj osobnosti žáka s postižením, budování jeho sebevědomí a sociálních vazeb je důležité, aby byl plně zapojen do života školy. Asistent pedagoga mu musí poskytnout takovou podporu, aby pro své zdravotní postižení nebo znevýhodnění nebyl vylučován ze společných školních akcí (vycházky, exkurze, soutěže apod.), účasti v různých kurzech a pobytech (škola v přírodě, lyžařský kurz apod.).

Zapojení žáka s SVP do života školy

Stejně tak je důležité umožnit žákovi s SVP pobyt ve školní družině, ve školním klubu. Zde je na místě komunikace s vychovateli školní družiny, školního klubu (upozorňování na specifika práce s tímto žákem).

Pokud je to možné, je dobré, aby žák s SVP měl také možnost zapojit se do činnosti v různých kroužcích, které pořádá škola.

DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Pro žáky s mentálním postižením je například vhodné jejich zapojení do výtvarných či rukodělných kroužků. Je to dáno mimo jiné i tím, že jejich kreativní schopnosti bývají většinou na dobré úrovni a jejich vidění světa je originální a inspirativní i pro ostatní žáky. Proto mohou v těchto aktivitách zažít pocit úspěchu.

3.1.4 TECHNICKÝ PERSONÁL

Technický personál ve škole tvoří především školník, uklízečky, kuchařky, pracovník zabývající se ekonomikou (např. ekonomka, hospodářka, mzdová účetní) apod.

Úkolem asistenta pedagoga je naučit žáka s SVP orientovat se v provozu školy (začátek, konec, přestávky, čas na oběd, odchod do školní jídelny a chování ve školní jídelně, provoz školní družiny apod.). Důležité přitom je, aby mu přiblížil jednotlivé pracovníky školy s tím, aby žák pochopil, co jejich pracovní pozice obnáší a s jakými problémy se na ně mohou obracet. Technický personál tvoří organickou součást školy a jako pedagogičtí pracovníci se dostávají do množství interakcí mezi sebou, žáky, rodiči a veřejností, je tomu stejně tak i u technického personálu.

Technický personál zdánlivě neřeší pedagogické problémy, jeho působení je prioritně zaměřeno na provoz (chod) školy, ale tím, že působí ve školním prostředí, dostává se chtě nechtě i do situací výchovně-vzdělávacích. Při úklidu či údržbě školy lze například zachytit signály svědčící o šikaně, krádeži, drogovém dealerství apod. Tyto situace mohou nastat v šatně, v jídelně, na chodbách, WC, na školním dvoře, zahradě, prostě všude tam, kam až oko pedagoga nedohlédne. Mnoho informací lze také získat během vyslechnutého hovoru žáků (žáci neberou technický personál jako pedagogy, proto bývají méně ostražití a v hovorech či chování více bezprostřední). Stává se, že jsou žáci k technickému personálu také více otevření, například ráno bývá jejich první setkání s panem školníkem či paní uklízečkou, takže k nim mají většinou pozitivní vztah (a to zvláště, komunikují-li s nimi tito pracovníci přirozeně

Výchovná role technického personálu

a přátelsky). Komunikační linie mezi asistentem pedagoga a technickým personálem bývá také otevřenější a přímější než mezi technickým personálem a pedagogy, proto také většinu informací od technického personálu získávají právě asistenti pedagoga. I zde platí, stejně jako v předcházející kapitole, že je důležité, aby asistent pedagoga tyto informace a poznatky třídnímu učiteli nezkresleně (objektivně) předal.

Vzdělávací role
technického
personálu

Při pracovních činnostech někdy technický personál hraje i pedagogickou roli, asistent pedagoga se s žákem účastní např. úklidových prací, údržbářských prací, zahradnických prací apod., je tedy zapojen jako pomocník pana školníka nebo paní uklízečky, a plní tak některé pracovní činnosti. Při komunikaci si rozšiřuje i slovní zásobu o odbornou terminologii.

3.2 ASISTENT PEDAGOGA VE VZTAHU SE ŽÁKEM A ŠKOLNÍM PORADENSKÝM PRACOVÍŠTĚM

Školní
poradenské
pracoviště

Školní poradenské pracoviště poskytuje poradenské služby těmto odborníkům: **výchovný poradce, školní metodik prevence, případně školní psycholog, školní speciální pedagog a jejich konzultační tým složený z vybraných pedagogů školy.** (Věstník MŠMT, 2005, zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.)

3.2.1 VÝCHOVNÝ PORADCE

Kompetence
výchovného
poradce

Výchovný poradce se věnuje zejména problematice kariérového poradenství a procesu integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (včetně integrace žáků nadaných) na školách:

- Poskytuje ve spolupráci s pedagogy a asistentem pedagoga pomoc žákům a rodičům v obtížných situacích.
- Zajišťuje diagnostickou činnost v oblasti kariérového poradenství, besedy a exkurze zaměřené na profesní orientaci a přípravu na povolání žáků.
- Konzultuje řešení výchovných a vzdělávacích problémů žáků s pedagogy, asistentem pedagoga, pracovníkem OSPOD a dalšími odborníky.
- Spolupracuje s třídním učitelem a asistentem pedagoga při řešení neomluvené a dlouhodobé absence většího rozsahu.
- Zpracovává a shromažďuje potřebnou korespondenci.

Výchovný poradce předává informace o možnostech výběru studijních a učebních oborů rodičům, třídnímu učiteli a asistentovi pedagoga. Pravidelně s nimi konzultuje prostřednictvím rodičovských schůzek a individuálních konzultací.

Asistent pedagoga, který je v neustálém, každodenním kontaktu se žákem, by měl mít největší přehled a povědomí o vědomostech a dovednostech žáka. Zná jeho záliby, manuální zručnost a představu budoucího povolání. V rámci výuky se zaměřuje na rozšiřování znalostí o dané profesi a profilu absolventa. Dle možností a po dohodě s rodiči osobně navštěvuje se žákem pracovní pozice, střední školy a odborná učiliště i mimo vyučovací hodiny. Podává žákovi a rodičům instrukce k vyplňování přihlášek a jejich podání na střední školy a odborná učiliště.

Role AP při profesní orientaci žáka s SVP

Snaží se s ostatními pedagogy jednat s rodiči, kteří mají na své děti přehnané nároky a usilují o pokračování v nereálném studijním oboru.

Jsou to zejména žáci s lehkým mentálním postižením, pro které jsou uzpůsobeny tzv. E obory (cukrářské práce, zahradnické práce apod.). Ty odpovídají jejich aktuálním rozumovým schopnostem. Jejich manuální zručnost dalece převyšuje teorii. Náplň jednotlivých předmětů je uvedena ve školním vzdělávacím programu upraveném pro žáky se zdravotním postižením: Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání, vypracován podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, přílohy upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (RVP ZV-LMP). Ten je sestaven tak, aby byl věnován dostatečný časový prostor právě těmto manuálním dovednostem. Jsou obsahem vzdělávacího oboru Člověk a svět práce, vyučovacího předmětu pracovní činnosti. Týdenní dotace je ve srovnání s běžnou základní školou enormně vyšší (9. r. běžné základní školy – 1 hodina týdně, 9. r. základní školy praktické – 5+1 hod. týdně). Svět práce vychází z konkrétních životních situací, v nichž žáci přicházejí do přímého kontaktu s lidskou činností a technikou v jejich rozmanitých podobách a širších souvislostech.

Profesní orientace žáků s mentálním postižením

Vzdělávací oblast Člověk a svět práce se cíleně zaměřuje na praktické pracovní dovednosti a návyky a doplňuje celé základní vzdělávání o důležitou složku nezbytnou pro uplatnění člověka v dalším životě a ve společnosti. Tím se odlišuje od ostatních vzdělávacích oblastí a je jejich určitou protiváhou. Je založena na tvůrčí myšlenkové spoluúčasti žáků.

DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Velkým přínosem a získáním dalších zkušeností v oblasti profesní orientace je návštěva úřadu práce. Asistent pedagoga prakticky obeznámí žáka s postupem evidence a registrace uchazeče o zaměstnání. Praxí bohužel je, že mnozí žáci na studium na střední škole či odborném učilišti nenastoupí nebo studia zanechají.

Ve stejném stylu je třeba seznámit žáka i s vyřízením žádosti o průkaz totožnosti (občanský průkaz). Mnozí rodiče totiž vážnost jednání s úřady a zajišťování identity podceňují. Občanský průkaz je povinen mít občan, který dosáhl věku 15 let a má

trvalý pobyt na území České republiky. Tuto povinnost má i občan, jehož způsobilost k právním úkonům byla rozhodnutím soudu omezena.

3.2.2 ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE

Kompetence školního metodika prevence Školní metodik prevence pracuje především v oblasti prevence sociálně nežádoucích jevů.

Pomáhá především učitelům výchovně-vzdělávacích předmětů vhodnou formou zavádět do výuky etickou a právní výchovu, výchovu ke zdravému životnímu stylu atd. v oblasti preventivní výchovy.

- Sleduje ve spolupráci s asistentem pedagoga a dalšími pracovníky školy nebo školského zařízení rizika vzniku a projevy sociálněpatologických jevů.
- Navrhuje cílená opatření ke včasnému odhalování těchto rizik a k řešení vzniklých problémů, informuje asistenta pedagoga a pracovníky školy nebo školského zařízení o způsobech řešení krizových situací v případech výskytu sociálněpatologických jevů ve škole nebo školském zařízení.
- Předává asistentovi pedagoga aktuální informace z oblasti prevence. Pravidelně jej informuje o vhodných preventivních aktivitách pořádaných i jinými odbornými zařízeními.
- Seznamuje všechny pedagogické pracovníky včetně asistenta pedagoga s vhodnými odbornými, metodickými materiály a pomůckami pro realizaci Minimálního preventivního programu a navazujících preventivních aktivit školy nebo zařízení.

Za velmi důležitou oblast je považováno prohlubování komunikačních dovedností mezi učitelem, rodiči a žákem, mezi učiteli, asistentem pedagoga a vedením školy. Pozornost je pak společně zaměřována na posilování sebevědomí, sebeúcty a vzájemné úcty žáků, poznávání sama sebe, umění řešit konflikty, překonávání překážek a smysluplné využívání volného času.

Podpora žáka s SVP v oblasti prevence V rámci prevence je na škole dodržován zákaz kouření, pití alkoholu a používání jiných škodlivin. Úkolem asistenta pedagoga je vysvětlit jejich škodlivost pro organismus žáka. Navázat na mezipředmětové vztahy (lidské tělo, škodlivost, finanční náročnost apod.). Podobně lze postupovat i v případech úrazovosti. Informovat žáky o umístění lékárníček v budově školy. Na místě samém je seznámit s jejich vybaveností a materiálem. Nesmírně důležitá je i praktická ukázka se základními postupy poskytnutí první pomoci. V rámci ověření vědomostí a dovedností tak dochází k vzájemnému propojení teorie se skutečným životem. Žáci si osvojují to, co má pro ně smysl a co je vede k praktické zkušenosti.

Třídní učitelé ve spolupráci s asistentem pedagoga by pak měli v rámci vlastní výuky pracovat se svými žáky, více je poznávat a včas odhalovat případné problémy a řešit je. Všimnout si vztahů ve třídě, včas odhalovat případné známky šikany či jiných rizikových jevů, se kterými se setkáváme zejména ve třídách se žáky s mentálním postižením. Asistent pedagoga, který je přece jen ve velmi úzkém vztahu se žákem, jej musí vést k tomu, aby při sebemenším náznaku či projevu negativního, patologického či nežádoucího jevu upozornil kteréhokoliv pedagogického pracovníka. Na druhou stranu je důležité vysvětlit mu, co je označováno nežádoucím jevem.

V praxi se velmi často setkáváme s případy, kdy žák upozorňuje a stěžuje si na nevhodné chování ke své osobě, když se na něj spolužák zrovna neusměje nebo mu okamžitě nepodá, oč žádá, nekomunikuje s ním atd. Bohužel za těmito nepříjemnostmi ve vztazích stojí i rodiče těchto žáků, kteří jsou příliš úzkostní, ochranitelští a neuvědomují si, jak svým dětem tímto postojem velmi ubližují.

Během vyučování je velmi důležité a podstatné rozmlouvat s dětmi o vandalismu, nešetrném zacházení se školním majetkem a nevhodném chování žáků po odchodu ze školy.

Velmi často se zapomíná na zásady slušného chování a rozvíjení kladných postojů v kamarádských vztazích. Je třeba, aby asistent pedagoga ve spolupráci s ostatními pedagogy vedl žáky k pozdravům, poděkování, zdvořilostním otázkám a vlídným slovům. V poslední době se setkáváme velmi často se skutečností, že žáci ve školách nezdraví dospělé osoby. Bohužel však nemají vzor, mnohdy nezdraví ani pedagogové.

Snažme se žáky co nejvíce ochraňovat před násilím, šikanováním, kyberšikanou a proti dalším projevům rizikového chování. Zvyšujme informovanost prostřednictvím médií, tisku a příkladů z praxe. Ale vedme společně žáky i k povinnostem a slušnému chování.

3.2.3 ŠKOLNÍ PSYCHOLOG

Školní psycholog ve spolupráci se školním speciálním pedagogem, pokud jím škola disponuje, vytváří systém včasné identifikace žáků s výukovými či výchovnými obtížemi:

Kompetence
školního
psychologa

- Vytváří strategii prevence výukových obtíží ve vztahu k reedukaci.
- Věnuje se metodické podpoře učitelů a zajišťuje krizovou intervenci.
- Provádí diagnostiku intelektových schopností a osobnostních charakteristik dítěte.
- Zaměřuje se na vztahové klima třídy.

Velmi důležitá je kvalita vztahu ředitel – školní psycholog / speciální pedagog, asistent pedagoga a pedagogové. Je velmi důležité, aby asistent pedagoga vedl žáka tak, aby při obtížích, které mají úzkou spojitost s průběhem vyučování a s činností pedagogického sboru i jednotlivých učitelů, vyhledal psychologa. Někteří učitelé nedokáží

za neúspěch svých žáků nést odpovědnost. Tito pedagogové často neumějí pozitivně ovlivňovat sociální klima školních tříd a snaží se dosahovat svých cílů nevhodnými prostředky, např. zvyšováním úzkosti a strachu žáků, přehnanou direktivitou. To pak přivádí jejich žáky do pracoven školních psychologů. Psychologové mohou těmto učitelům pomoci rozbořením jejich vyučovacích postupů a průběhu vyučovacích hodin. Nedílnou součástí spolupráce školního psychologa s učitelem a asistentem pedagoga je také vytváření metodického zázemí pro vedení rozhovorů s rodiči.

3.2.4 ŠKOLNÍ SPECIÁLNÍ PEDAGOG

Kompetence školního speciálního pedagoga Školní speciální pedagog nabízí možnost pedagogům, asistentům pedagoga, žákům i jejich rodičům konzultovat některé problémy, které souvisejí se speciálními vzdělávacími potřebami žáků, kteří potřebují speciálněpedagogickou podporu a péči založenou na krátkodobých či dlouhodobých podpůrných opatřeních:

- Pracuje se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami individuálně i skupinově v rámci běžného vyučování.
- Dlouhodobě pečuje o žáky s neprospěchem, a vytváří tak předpoklady pro odstranění výukových obtíží; hledá optimální vzdělávací cesty.
- Pomáhá a radí pedagogům a asistentům pedagoga při aplikaci speciálněpedagogických aspektů vzdělávání do školních vzdělávacích programů.
- Prohlubuje spolupráci a komunikaci mezi školou a rodiči.
- Integruje poradenské služby poskytované školou se službami specializovaných poradenských zařízení – PPP, SPC a SVP.
- Spolupracuje s celým týmem školního poradenského pracoviště.

Spolupráce asistenta pedagoga a školního speciálního pedagoga **Školní speciální pedagog úzce spolupracuje s asistentem pedagoga.** Konzultují společně využití podpůrných opatření při vzdělávání žáků se zdravotním postižením. Průběžně vyhodnocují jejich účinnost a přípravu návrhů na úpravy. Společně s pedagogy sestavují individuální vzdělávací plán, doporučují vhodné metody, postupy, formy a prostředky vzdělávání.

Asistent pedagoga by měl žákovi vysvětlit, že školní speciální pedagog je ta pravá osoba, na kterou by se měl v případě jakýchkoliv výukových nebo výchovných obtíží obrátit. Žák v něm cítí slabší provázanost se školou, proto je ochoten se svěřit a důvěřovat mu. Je proto velmi důležité, aby školní speciální pedagogové plnili očekávání, a to nejen u žáků, ale u všech pedagogů školy.

SHRNUTÍ

Asistent pedagoga se dostává každodenně do mnoha interakcí nejen se žákem se speciálními vzdělávacími potřebami, ale také s jeho spolužáky, třídním učitelem, vedením školy, s ostatními pedagogickými pracovníky, poradenskými pracovníky, technickým personálem, ale i zákonnými zástupci žáka a s představiteli jiných orgánů a institucí se školou spolupracujících (školská poradenská zařízení, OSPOD, Policie ČR, K-centra apod.).

Je proto důležité, aby měl přehled o kompetencích jednotlivých pracovníků školy, ale také pracovníků jiných orgánů a institucí zabývajících se problematikou žáků se speciálními vzdělávacími potřebami mimo školu a dokázal žáky orientovat a vést je dle aktuálních potřeb k účelné komunikaci s těmito pracovníky.

LITERATURA

Použitá literatura:

1. HÁJKOVÁ, V. 2006. *Integrativní pedagogika*. Dotisk. Praha: IPPP ČR. ISBN 80-86856-05-4.
2. MERTIN, V.; KREJČOVÁ, L. (eds.) 2012. *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. Praha: Wolters Kluwer.
3. VALENTA, M.; MÜLLER, O. 2007. *Psychopedie*. 3. vyd. Praha: Parta. ISBN 978-80-7320-0999-2.
4. VALENTA, M.; PETRÁŠ, P. a kol. 2012. *Metodika práce asistenta pedagoga se žákem s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-3380-6.
5. VALENTA, M.; PETRÁŠ, P. a kol. 2012. *Metodika práce se žákem s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-3311-0.
6. VALENTA, M. a kol. 2012. *Školská integrace žáků se zdravotním postižením (inkluzivní pedagogika pro pedagogy běžných škol)*. Ústí nad Labem: EdA, o. s. ISBN 978-80-904924-7-6.

Internetové zdroje:

1. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání – příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením* (RVP ZV-LMP), MŠMT ČR, [online]. [cit. 18. 02. 2014]. Dostupné z: www.msmt.cz/file/29397/download/.

VZDĚLÁVÁNÍ A SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ DĚTÍ SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM

Mezi často diskutovaná témata bezesporu patří problematika sociálního zabezpečení žáků se zdravotním postižením nebo znevýhodněním. Pravdou je, že žádná dávka sociálního zabezpečení není vázána na vzdělávání dítěte, ale je dobré, když škola má o tomto systému zabezpečení povědomí a je schopna zákonným zástupcům dětí poradit. Z pohledu poradenství by tuto informaci měli poskytnout zejména sociální pracovníci příslušného SPC, ve škole výchovný poradce či třídní učitel. Protože však do kontaktu s rodiči (zákonnými zástupci) žáků přichází nejčastěji asistent pedagoga, je důležité, aby i on se orientoval v dané problematice a dokázal poradit, případně iniciovat konzultaci s kompetentními odborníky.

Mezi nejčastější druhy podpory patří příspěvek na péči, příspěvek na mobilitu a příspěvek na zvláštní pomůcku. Podrobněji se s danou problematikou lze seznámit v publikaci od J. Michalíka (2012) s názvem *Metodický průvodce rodiče dítěte se zdravotním postižením (nejen) na základní škole*. Tato kapitola byla volně zpracována na základě této publikace.

4.1 PŘÍSPĚVEK NA PÉČI

Příspěvek na péči je poskytován na zajištění potřebné pomoci osobám, které jsou pro svou nepříznivou situaci závislé na pomoci jiné osoby (zajištění potřebné pomoci jinou osobou, např. prostřednictvím služeb sociální péče). Příspěvek je hrazen ze státního rozpočtu.

Jak se přiznává
příspěvek
na péči?

Tento příspěvek se uděluje na základě podání žádosti na tiskopisu předepsaném MPSV (pokud není osoba schopna jednat samostatně a pokud nemá zástupce, je řízení o příspěvku zahájeno z úřední moci, v případě, že je nezletilá osoba svěřena rozhodnutím příslušného orgánu do péče jiné fyzické osoby, zastupuje ji v řízení o příspěvku tato fyzická osoba).

Krajská pobočka Úřadu práce ČR provede prostřednictvím sociálního pracovníka šetření, jehož účelem je zjistit schopnost samostatného života osoby v přirozeném sociálním prostředí. Písemný záznam z tohoto šetření je dostupný též posuzované osobě, která se k němu může vyjádřit. Úřad práce se obrátí na OSSZ, která provede vlastní posouzení stupně závislosti dané osoby.

Při posuzování stupně závislosti se hodnotí schopnost (úroveň) zvládat následující základní životní potřeby: mobilita, orientace, komunikace, stravování, oblékání a obouvání, tělesná hygiena, výkon fyziologické potřeby, péče o zdraví, osobní aktivity, péče o domácnost (nehodnotí se u osob do 18 let věku).

Hodnotí se v přirozeném prostředí, přihlíží se přitom k věku fyzické osoby.

Aby byla osoba uznána jako neschopná zvládat základní životní potřeby, musí se jednat o stav, kdy úroveň poruchy funkčních schopností je úplná nebo těžká; kdy i přes využívání zachovaných potenciálů a kompetencí osoby a využívání dostupných pomůcek, prostředků a předmětů denní potřeby nebo vybavení domácnosti, veřejných

prostor nebo přes využití zdravotnického prostředku nelze zvládnout životní potřebu v přijatelném standardu; nebo jde o stav, kdy režim nařízený odborným lékařem poskytujícím specializované zdravotnické služby neumožňuje provádění základní životní potřeby v přijatelném standardu.

V další fázi se vyžádá posouzení závislosti posudkovými lékaři OSSZ, které vychází ze zdravotního stavu osoby doloženého nálezem vydaným poskytovatelem zdravotních služeb, z výsledku sociálního šetření (případně doplněného výsledky funkčních vyšetření), z výsledků vlastního šetření posuzujícího lékaře.

OSSZ výsledky šetření vyhodnotí a zašle na úřad práce příslušný „posudek“ s uvedením základních životních potřeb, které osoba není schopna zvládat. Na základě provedených šetření a jejich závěrů vydá úřad práce rozhodnutí o přiznání či zamítnutí příspěvku, které obdrží žadatel. O odvolání proti rozhodnutí krajské pobočky Úřadu práce ČR rozhoduje MPSV, toto odvolání však nemá odkladný účinek.

RIZIKA

V praxi se často setkáváme s případy, kdy jsou žádosti o příspěvek zamítnuty z důvodu nedostatečného zhodnocení jednotlivých životních potřeb samotnými poskytovateli lékařských služeb (praktičtí i odborní lékaři). Výsledkem je pak nějaký formální výrok, který však neodpovídá potřebám posuzované osoby (není ve vazbě na zdravotní omezení). Až při odvolání se tyto zprávy precizují, případně doplňují o zprávy dalších odborníků, např. psychologa SPC. Je tedy důležité, aby již při prvotním podání byly tyto zprávy precizní a jednoznačné, protože posudkový lékař OSSZ vychází při posuzování právě z těchto zpráv.

Výše příspěvku na péči se odvíjí od přiznaného stupně závislosti, který je ve vazbě na počet nezvládnutých základních životních potřeb.

Výše dávky –
do 18 let

Stupně závislosti	Výše dávky (do 18 let)	Počet nezvládnutých základních životních potřeb
I. lehká závislost	3 000 Kč	3 potřeby
II. středně těžká závislost	6 000 Kč	4–5 potřeb
III. těžká závislost	9 000 Kč	6–7 potřeb
IV. úplná závislost	12 000 Kč	8–9 potřeb

4.2 PŘÍSPĚVEK NA MOBILITU

Komu náleží
příspěvek
na mobilitu

Nárok na tento příspěvek má osoba starší jednoho roku, která se opakovaně v kalendářním měsíci dopravuje nebo je dopravována a není schopna zvládat základní životní potřeby v oblasti mobility nebo orientace. Této osobě nejsou poskytovány pobytové sociální služby podle zákona o sociálních službách (v domově pro osoby se zdravotním postižením, v domově pro seniory, v domově se zvláštním režimem nebo ve zdravotnickém zařízení ústavní péče). Tyto podmínky s výjimkou podmínky opakovaného dopravování musí být splněny po celý kalendářní měsíc, jejich splnění prokazuje žadatel čestným prohlášením. Příspěvek na mobilitu činí 400 Kč za kalendářní měsíc.

4.3 PŘÍSPĚVEK NA ZVLÁŠTNÍ POMŮCKU

Kdo má nárok
získat příspěvek
na zvláštní
pomůcku

Tento příspěvek je určen na pořízení tzv. kompenzační pomůcky pro zdravotně postižené, pořízení či úpravu motorového vozidla, úpravu bytu a výcvik vodicího psa. Je poskytován osobám, které mají pro své zdravotní postižení potíže zejména se sebeobsluhou, získáváním informací nebo se stykem s okolím apod.

Nárok na příspěvek na zvláštní pomůcku má osoba s těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí nebo s těžkým sluchovým či zrakovým postižením, které má charakter dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, a její zdravotní stav přitom nevylučuje přiznání tohoto příspěvku.

Nárok na příspěvek na pořízení motorového vozidla má osoba, která má těžkou vadu nosného nebo pohybového ústrojí anebo těžkou nebo hlubokou mentální retardaci, která má charakter dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, a její zdravotní stav přitom nevylučuje přiznání tohoto příspěvku. Podmínkou je též, že se osoba opakovaně v kalendářním měsíci dopravuje a je schopna řídit motorové vozidlo, nebo je schopna být převážena motorovým vozidlem. Splnění podmínky opakovaného dopravování prokazuje žadatel čestným prohlášením.

Dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav je pro účely tohoto zákona definován jako nepříznivý zdravotní stav, který podle poznatků lékařské vědy trvá nebo má trvat déle než 1 rok.

Mezi další podmínky k poskytnutí příspěvku na zvláštní pomůcku patří např. věk posuzované osoby: při příspěvku na pořizování osobního vozidla nebo úpravu bytu musí být osoba starší 3 let, při pořízení vodicího psa musí být osoba starší 15 let a v ostatních případech starší 1 roku.

Příslušná zvláštní pomůcka musí umožnit osobě sebeobsahu nebo ji potřebuje k získávání informací, vzdělávání, styku s okolím, k přípravě na budoucí povolání

nebo k realizaci pracovního uplatnění. Přihlíží se přitom k dalším pomůckám, zdravotnickým prostředkům, úpravám a předmětům, které osoba již využívá.

Mezi druhy zvláštních pomůcek dle jednotlivých postižení patří např.:

- **Pro osoby s těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí:** dodatečná úprava motorového vozidla (ruční ovládání, usnadnění nastupování, nakládání vozíku apod.); stavební práce související s uzpůsobením koupelny, WC (nepatří sem obklady, dlažba, sanita apod.); speciální úprava počítače (klávesnice, myš, programové vybavení apod.); úpravy vstupu do domu, bytu (nájezdové ližiny, přenosná rampa, rozšíření dveří v bytě apod.). Pomůcky pro osoby s těžkým tělesným postižením
- **Pro osoby s těžkým zrakovým postižením:** pomůcky s hlasovým výstupem (kalkulátor, komunikátor, digitální čtecí přístroj, digitální zápisník apod.); speciální programové vybavení pro zrakově postižené; vodící pes; slepecký psací stroj; elektronická orientační a komunikační pomůcka pro nevidomé a hluchoslepé; DYMO kleště; diktafon; zvětšovací lupy (kamerová, digitální) apod. Pomůcky pro osoby s těžkým zrakovým postižením
- **Pro osoby s těžkým sluchovým postižením:** různé druhy signalizace (bytového zvonku, domovního zvonku, pláče dítěte, a to včetně instalace; u telefonu je to signalizace zvonění a telefonní zesilovač); speciální programové vybavení (i s aplikací do telefonu) určené pro edukaci a reedukaci sluchu, které umožňuje nácvik mluvení, odezírání nebo znakové řeči; indukční smyčka; zařízení pro poslech audiovizuálního zařízení apod. Pomůcky pro osoby s těžkým sluchovým postižením
- **Pro osoby s těžkým tělesným a těžkým a hlubokým mentálním postižením:** motorové vozidlo; speciální zádržné systémy (ne běžné dětské autosedačky) apod. Pomůcky pro osoby s těžkým tělesným a s těžkým a hlubokým mentálním postižením

Maximální výše příspěvku na zvláštní pomůcku je 350 000 Kč. Jestliže cena pomůcky nepřesáhne 24 000 Kč, sleduje se příjem osoby (osob s ní společně posuzovaných) a nárok na úhradu vznikne, pokud daný příjem všech společně posuzovaných osob je nižší než osminásobek životního minima. Spoluúčast přitom činí 10 %, nejméně však 1 000 Kč z předpokládané nebo již zaplacené ceny pomůcky. Jestliže se jedná o pomůcku s cenou nad 24 000 Kč, od sledování příjmu osoby (osob společně s ní posuzovaných) se upouští. Spoluúčast přitom činí také 10 % z ceny pomůcky, pokud však osoba nemá dostatek finančních prostředků, krajská pobočka Úřadu práce ČR může přihlédnout k sociálním a majetkovým poměrům osoby či společně posuzovaných osob a určit nižší spoluúčast, nejméně však 1 000 Kč.

Výše příspěvku na zvláštní pomůcku

Maximální výše příspěvku na pořízení motorového vozidla je 200 000 Kč. Přihlíží se přitom k četnosti a důvodu dopravy, k příjmu osoby a osob s ní společně posuzovaných podle zákona o životním a existenčním minimu a k celkovým sociálním a majetkovým poměrům.

Součet vyplacených příspěvků za zvláštní pomůcku nesmí přesáhnout částku 800 000 Kč, a to v období 60 po sobě jdoucích kalendářních měsíců.

4.4 PRŮKAZ OSOBY SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM

Zde je nutné upozornit, že se nejedná o určitou „dávku“, ale o osvědčení určitého stavu (stupně zdravotního postižení), na jehož základě je možné čerpat určité dávky nebo výhody. Je přiznáván od jednoho roku věku, a to těm osobám, kterým byl přiznán příspěvek na péči nebo příspěvek na mobilitu nebo příspěvek na zvláštní pomůcky.

Průkaz TP	• Průkaz TP (těžce postižen) náleží osobám, které jsou podle zákona o sociálních službách považovány pro účely příspěvku na péči za osoby závislé na pomoci jiné osoby ve stupni I (lehká závislost).• Osoba, která je držitelem průkazu TP, má nárok na vyhrazené místo k sezení ve veřejných dopravních prostředcích pro pravidelnou hromadnou dopravu osob (výjimku tvoří dopravní prostředky, ve kterých je místo k sezení vázáno na zakoupení místenky). Má také přednost při osobním projednávání své záležitosti, zvláště když toto jednání vyžaduje delší čekání, stání apod. (nelze uplatnit při nákupech, obstarávání placených služeb, ani ošetření či vyšetření ve zdravotnických zařízeních).
Průkaz ZTP	• Průkaz ZTP (zvláště těžce postižen) náleží osobám, které jsou podle zákona o sociálních službách považovány pro účely příspěvku na péči za osoby závislé na pomoci jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost), a osobám starším 18 let, které nejsou schopny zvládat základní životní potřeby v oblasti mobility nebo orientace z důvodu úplné nebo praktické hluchoty.• Osoba, která je držitelem průkazu ZTP, má nárok na výhody TP a navíc bezplatnou dopravu pravidelnými spoji místní veřejné hromadné dopravy osob (tramvaj, trolejbus, autobus, metro) a také slevu 75 % z jízdného ve druhé vozové třídě osobního vlaku a rychlíku ve vnitrostátní přepravě a tutéž slevu v pravidelných vnitrostátních spojích autobusové dopravy.
Průkaz ZTP/P	• Průkaz ZTP/P (zvláště těžce postižen s potřebou průvodce) náleží osobám, které jsou podle zákona o sociálních službách považovány pro účely příspěvku na péči za osoby závislé na pomoci jiné osoby ve stupni III (těžká závislost) nebo stupni IV (úplná závislost), a osobám, u kterých bylo pro účely příspěvku na mobilitu zjištěno, že nejsou schopny zvládat základní životní potřeby v oblasti mobility nebo orientace, s výjimkou osob uvedených v poslední větě předchozího odstavce.

Osoba, která je držitelem průkazu ZTP/P, má nárok na všechny předchozí výhody a navíc bezplatnou dopravu průvodce veřejnými hromadnými dopravními prostředky v pravidelné vnitrostátní osobní hromadné dopravě, ale také nárok na bezplatnou dopravu vodicího psa, je-li úplně nebo prakticky nevidomá, pokud ji nedoprovází průvodce.

SHRNUTÍ

Při podpoře žáků se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním se asistent pedagoga nesetkává pouze s výchovně-vzdělávací problematikou, ale hlavně ze strany zákonných zástupců zaznívají různá témata ohledně zabezpečení péče o tyto žáky mimo školu a téměř vždy se naráží na téma sociálního zabezpečení. Proto i v této oblasti by měl mít asistent pedagoga alespoň základní vědomosti, aby mohl zákonným zástupcům sdělit základní informace, případně iniciovat konzultace s jinými odborníky ve škole (třídní učitel, výchovný poradce apod.) a mimo školu (úřad práce, OSSZ apod.). Mezi nejčastější druhy podpory patří příspěvek na péči, příspěvek na mobilitu a příspěvek na zvláštní pomůcku.

LITERATURA

Použitá literatura:

1. MICHALÍK, J. 2012. *Metodický průvodce rodiče dítěte se zdravotním postižením (nejen) na základní škole*. Ústí nad Labem: EdA, o. s. ISBN 978-80-904927-8-3.
2. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

POZICE ASISTENTA VE VZTAHU K ŽÁKŮM SE SOCIÁLNÍM ZNEVÝHODNĚNÍM

Jedním z prvních podnětů k zavádění asistentů pedagoga ve světě byl záměr pomoci národnostním menšinám v překonávání kulturních a jazykových bariér na školách. Děti z odlišných kultur často dosahovaly velice nízké školní úspěšnosti ve školách přizpůsobených kulturním zvyklostem většinové společnosti. Tyto děti předčasně opouštěly systém vzdělávání a stávaly se nezaměstnanými. V mnoha zemích před námi došli k závěru, že získání plnohodnotného vzdělání je pro integraci menšin do společnosti nezbytné. Funkce asistenta pedagoga se u nás kontinuálně vyvíjí od roku 1993.

5.1 VYMEZENÍ POZICE

Jeho pozice souvisí právě s tím, jak se škola stává spoluzodpovědnou za řešení sociální situace a možných problémů v místě svého fungování. Zprvu si školy s vymezením této pozice nevěděly rady a neměly ani dostatečnou podporu v legislativě. Nicméně od roku 2004 je pozice asistenta pedagoga ukotvena v zákoně. V souladu se zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, může ředitel mateřské školy, základní školy, základní školy speciální, střední školy a vyšší odborné školy se souhlasem krajského úřadu ve třídě nebo studijní skupině, ve které se vzdělává dítě, žák nebo student se speciálními vzdělávacími potřebami, zřídit funkci asistenta pedagoga. V případě dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním je nezbytné vyjádření školského poradenského zařízení.

5.2 NÁPLŇ ČINNOSTI ASISTENTA PEDAGOGA

Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, v ustanovení § 7 stanoví tyto hlavní činnosti asistenta pedagoga:

- pomoc žákům během přizpůsobení se školnímu prostředí;
- pomoc pedagogickým pracovníkům školy při výchovné a vzdělávací činnosti;
- pomoc při komunikaci se žáky;
- pomoc při spolupráci se zákonnými zástupci žáků, s komunitou, ze které žák pochází.

Předpoklady pro výkon činnosti a odbornou kvalifikaci asistentů pedagoga upravuje zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o pedagogických pracovnících“), jenž nabyl účinnosti 1. 1. 2005,

a následně vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků (dále jen „vyhláška o DVPP“). Výše uvedený zákon na základě ustanovení § 2 přiznal asistentovi pedagoga postavení pedagogického pracovníka.

Rozsah přímé pedagogické činnosti vymezuje § 23 zákona o pedagogických pracovnících následovně: týdenní rozsah hodin přímé pedagogické činnosti stanoví ředitel školy pedagogickému pracovníkovi na období školního vyučování nebo na pololetí školního vyučování. (Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.) Ředitel zařízení sociální péče naopak stanoví rozsah hodin přímé pedagogické činnosti na období kalendářního roku.

5.3 PROFESNÍ KOMPETENCE ASISTENTA PEDAGOGA

5.3.1 OSOBNÍ ROZVOJ V RÁMCI ŠKOLY

Podmínkou a předpokladem úspěšného fungování na poli vzdělávání, pro něž je charakteristický neustálý sled drobnějších i radikálních změn, je nejen schopnost pružného přizpůsobení, ale také umění vnímat příležitosti pro rozvoj svůj i školy, schopnost identifikovat a vytvářet rozvojové strategie.

Obvykle jsou asistenti pedagoga aktivními rodiči anebo všeobecnými autoritami ve své komunitě (národnostní, jazykové, kulturní), se vzděláním v jiném oboru, kteří do školy často přišli s nadšením, ale dosud nemají pedagogické znalosti a dovednosti nebo alespoň základní nezbytné znalosti a dovednosti pro působení v rámci organizace pohybující se na trhu vzdělávání. Nemusí být špičkovými pedagogy, potřebují ale solidní základní pedagogické znalosti a další schopnosti/dovednosti (včetně manažerských) a uplatňovat je v praxi.

Musí si uvědomit svou roli v procesu výuky a chodu školy. Málokdy totiž vede k rozvoji školy autonomní přístup asistenta pedagoga, který činí rozhodnutí bez konzultací s ostatními lidmi, kteří zodpovídají za dílčí úkoly v práci se žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí. Nelze například připustit stálé zasahování do působnosti a pravomocí těchto lidí.

PRAKTICKÝ PŘÍKLAD

Když vstupujete jako nový asistent pedagoga do školy, ve které máte pracovat se žáky se sociálním znevýhodněním, pravděpodobně víte, že je tam řada problémů, které je potřeba vyřešit. Ale ve skutečnosti je těch problémů daleko víc, než si vůbec dokážete

představit. Proto úplně prvním krokem, který musíte ve spolupráci s ostatními udělat, je vytvoření tzv. plánu útoku, jenž povede k vyřešení těchto problémů. Je to jediný způsob, jak být připraven na všechny úkoly, které vám přinese první rok v pozici asistenta pedagoga. Nikdy nejste ve škole osamocen. Vytvořením tohoto plánu s vyznačením priorit u jednotlivých úkolů si definujete sami před sebou důležité úkoly, které budete řešit. Můžete si vytvořit „check list“ (kontrolní list), na kterém si budete zaznamenávat, kdy má být určitý úkol dokončen.

5.3.2 UMĚNÍ PLÁNOVAT SVŮJ ČAS I ROZVOJ

Velice často si noví učitelé a asistenti pedagoga po krátkém čase stěžují na únavu. Mnohdy mají tendenci ukázat své schopnosti, pracují nad své síly, stylizují se do rolí, které jim nejsou vlastní. To vyčerpává stejně jako pocit frustrace z neřešených problémů či nedorozumění se služebně staršími pracovníky. Přílišná aktivita a netrpělivost při zavádění změn mohou novým pedagogickým pracovníkům spíše škodit a málokdy vedou k získání většího vlivu. I škola, stejně jako každá jiná organizace, je zvědavá na toho, kdo přijde, a čeká, jak se projeví.

Zejména začínající pedagogičtí pracovníci, včetně asistentů pedagoga, mají tendence podceňovat nebo přeceňovat svoje schopnosti a časovou náročnost pracovního úkolu. Zbytečně se tak dostávají pod tlak, kterému by se mohli bránit vytvořením efektivního časového plánu.

Nováček v pedagogickém týmu by měl vystupovat nejen sebevědomě, ale také pozorovat a stále se ptát, co ho zajímá. Doporučuje se zapojení do tzv. mimoškolních aktivit, např. popovídat si při obědě, jít si se spolupracovníky zasportovat.

SHRNUTÍ

Pracovní náplň pozice asistentů pedagoga a požadavky na jejich vzdělání stejně jako pedagogické kompetence vymezuje zákon č. 563/2004 Sb. a příslušné vyhlášky a metodické pokyny MŠMT. Podle vyhlášky č. 73/2005 Sb. jsou hlavními činnostmi asistenta pedagoga pomoc žákům během přizpůsobování se školnímu prostředí, pedagogickým pracovníkům školy při výchovné a vzdělávací činnosti, v komunikaci se žáky, při spolupráci se zákonnými zástupci žáků a s komunitou, ze které žáci pocházejí. Asistent pedagoga si musí najít ve struktuře školy roli, která pomáhá naplňovat jeho osobní aspirace a zároveň je v souladu s očekáváními ostatních aktérů školního života.

ROLE ŠKOLY V ŘEŠENÍ SOCIÁLNÍCH PROBLÉMŮ ŽÁKŮ

6.1 KOMUNITNÍ ROLE ŠKOLY

Než začneme uvažovat o roli školy v komunitě, měli bychom si tento pojem přiblížit. Jedna definice říká, že komunita jsou lidé, kteří žijí v geograficky definované oblasti a jsou mezi nimi vzájemné sociální vazby. Tito lidé jsou citově vázáni k sobě navzájem i k místu, kde žijí. Můžeme ovšem také říci, že komunita je místo, kde člověk získává emocionální podporu, ocenění a praktickou pomoc v každodenním životě. Setkáváme se také s názorem, že komunita je vymezena hranicemi, které mohou být geografické, politické či ekonomické, a je postavena na pilířích, jako jsou společné kulturní dědictví či společné problémy. Komunita musí mít také svou strukturu, která není statická, ale mění se v důsledku získávaných zkušeností nebo cíleným úsilím.

6.2 VÝZNAM KOMUNITY V PERSPEKTIVĚ ŠKOLY

V pohledu školy zahrnuje pojem komunity mnoho významů a dimenzí, které mnohdy ani nevnímáme jako podstatné, i když jejich význam a přesah pociťujeme v každodenním životě.

Školní komunita – děti, které vyučuje, jejich rodiče a rodiny, učitelský sbor, vedení školy, rada školy a uživatelé vybavení a služeb školy z řad členů komunity.

Místní komunita – škola je vymezena v rámci své geografické komunity a zahrnuje lidi, kteří žijí a pracují v jejím okolí. Nehovoříme pouze o bezprostředních sousedech, ale také o místní samosprávě a dalších autoritách a osobnostech města či obce, ve které škola působí.

Komunita státu, v němž škola existuje – školy jsou už z podstaty součástí této komunity; a samozřejmě také globální komunity představované EU a mezinárodními vazbami školy.

Navíc může škola cíleně vytvářet a formovat další komunity – například zasíťováním se sobě podobnými anebo naopak odlišnými školami či zapojením se do různých sítí a společenství školních specialistů či dalšími formami partnerství (např. ve Velké Británii jsou školy součástí tzv. komunitních clusterů, tvořených dále zdravotnickým zařízením, místními podnikateli, policií, sociálními úřady aj.).

6.3 ODRAZ KOMUNITNÍ SOUDRŽNOSTI V KURIKULU ŠKOLY

Všechny školy, bez ohledu na skladbu svých žáků, jsou zodpovědné za to, že vybaví svoje žáky pro život a spolupráci s lidmi pocházejícími z různých sociálních, náboženských i etnických prostředí. Školy jsou k tomu zavázány svými školními vzdělávacími programy, ve kterých lze téma komunitní soudržnosti nalézt napříč několika vzdělávacími oblastmi i průřezovými tématy. Komunitní soudržnost neboli komunitní koheze je jednou z důležitých složek kurikula dnešní školy, neboť hraje zásadní roli pro úspěšný rozvoj žáků coby sebevědomých individualit a zodpovědných občanů. Platí to i přesto, že mnoho škol si tento aspekt plně neuvědomuje a aktivně s ním nepracuje. Přitom rámcové a z nich vycházející školní vzdělávací programy dávají školám příležitost připravit vzdělávací prostředí a situace, které podporují komunitní kohezi a jsou zároveň účelně koncipované, rozvíjející a přiměřeně náročné vzhledem k možnostem žáků a studentů.

K posílení komunitní soudržnosti může škola přispět i tím, že bude budovat silné mezigenerační vazby, čímž může např. snížit riziko konfliktů mezi mladými lidmi a seniory. To je možné uskutečnit přes společné diskusní skupiny pro řešení určitého problému v lokalitě (např. výstavba hřišť či odpočinkových zón) anebo kurzy IT dovedností, v nichž senioři vystupují coby „žáci“ a žáci jako lektori.

Smysluplně a provázaně plánované kurikulum by mělo žákům umožnit diskutovat a analyzovat také potenciálně kontroverzní témata, jako je šikanování, extremistické násilí anebo homofobie, dávat příležitost prozkoumat přínos různých kultur v takových oblastech poznání, jako je věda, umění anebo matematika, a také umožnit žákům podílet se na komunitně založených aktivitách.

SHRNUTÍ

Komunitní škola respektuje jedinečnost rodinného zázemí každého dítěte, rozvíjí spolupráci s dalšími školami a vhodnými subjekty tak, aby budovala partnerství s komunitou. Pouze škola vskutku dětem přátelská, tedy škola, která eliminuje všechny možné negativní vlivy prostředí i vlastního procesu vyučování, která naplňuje potřeby každého dítěte a rozvíjí jeho osobnost v duchu demokratické výchovy a interaktivní komunikace, může připravit a vychovat mladé lidi s potenciálem pozitivní změny pro společnost. Taková škola neposkytuje jenom informace, učí kooperaci a společné práci. A to je zásadní úkol současné školy, která dál nemůže pokračovat v zažitých stereotypech ani jejich vylepšování, ale musí se odhodlat k radikálním změnám vedoucím k vytváření přátelského prostředí k dětem.

ASISTENT PEDAGOGA V SÍTI SPOLUPRACUJÍCÍCH SLUŽEB

Protože škola samotná, bez pomoci neziskových a příspěvkových organizací, zmůže jen velmi málo, je zde nabídka aktivit a služeb, kterou poskytují tyto organizace, aby pomohly těm potřebným. Spolupráce mezi školou a dalšími institucemi představuje možnost, jak efektivně reagovat na některé potíže spojené se vzděláváním žáků pocházejících ze znevýhodněného prostředí, ale i žáků z běžné populace. „Zasítování“ školy mezi další partnery pomůže navázat bližší komunikaci s rodiči a působí i jako prevence nežádoucích jevů. Předpokladem je ovšem její dlouhodobost a kontinuitnost. I v současných ne zcela vyhovujících legislativních a systémových podmínkách lze uskutečnit řadu užitečných kroků založených na dobré vůli zástupců školy i spolupracujících organizací, včetně OSPOD. Většinou je to výchovný poradce, pracovník primární prevence anebo právě asistent pedagoga, který zprostředkuje aktivitu nebo službu rodině a dětem, někdy ji vyhledají klienti sami na základě doporučení lidí se stejnou zkušeností, jindy se o ní dozví z médií. Některé aktivity jsou vázány na zařízení, které služby poskytuje (azylový dům), jiné se provádí v blízkosti komunit, kde hrozí sociální vyloučení (komunitní centra, denní centra), jiné se provádí v domácím prostředí rodiny, jež pomoc potřebuje (sociální asistence).

7.1 SOCIÁLNĚ PROBLÉMOVÉ RODINY

Problémy rodin, s nimiž se pracovníci školy nejčastěji setkávají, se většinou vyznačují tzv. multiproblémovostí a odkazují ke komplexnímu posouzení životní situace rodiny. Znak komplexního pojetí práce s rodinou je velmi blízký metodě případových konferencí. Právě případové konference se vyznačují tím, že se snaží propojit pracovníky, kteří s rodinou pracují. Problémy, se kterými přicházejí rodiče se svými dětmi za školními preventisty či později za sociálními pracovníky, se často vyznačují multiproblémovostí. To vyžaduje od všech zainteresovaných pracovníků širokou škálu znalostí a dovedností. Mezi nimi právě i schopnost při práci s rodinou řešit nejen posouzení, ale i další intervenční aktivity ve spolupráci s ostatními institucemi. Je podle mého názoru důležité mít tento požadavek stále v patrnosti, neboť právě nedostatek informací či jejich nedostatečná analýza může mít pro práci s rodinou a ohrožené dítě až tragické následky.

PRAKTICKÝ PŘÍKLAD

Některé informace mohou být patrné až v případě, kdy se jednotlivé informace spojí dohromady a zanalyzují se jako celek. Ve škole mohou mít informace o pozdních příchozech, špatném prospěchu, lékař může mít informace o nedodržovaných předepsaných preventivních prohlídkách a soused jen poznatky o netradičních výchovných prostředcích rodičů. A při včasné a vhodné nahlížení těchto informací ve vzájemných souvislostech je možné identifikovat např. týraného žáka.

7.2 NAVÁZÁNÍ OSOBNÍCH KONTAKTŮ A ZJIŠTĚNÍ MOŽNOSTÍ SPOLUPRÁCE

Téměř každá škola má nastavenou určitou formální úroveň vztahů s alespoň částí z výše uvedených organizací a institucí. Často jde pouze o komunikaci na bázi výměny informací, co se s jakým žákem ve škole děje. Mezi jednotlivými pracovníky však není dostatek osobních kontaktů, často se ani osobně neznají. Kvalitě spolupráce přitom velmi pomáhá, když se lidé, kteří spolu komunikují, čas od času osobně potkají. Nelze spoléhat pouze na to, že školu zastupuje její ředitel. Ten vytváří zázemí, rámec spolupráce, ale tento rámec musí vyplnit každý zainteresovaný pedagogický pracovník sám. A pedagogický asistent, zejména pokud pracuje se žáky se sociálním znevýhodněním, by měl disponovat co nejširší škálou osobních kontaktů s lidmi z organizací, které mohou pomoci řešit situaci jeho žáků.

PRAKTICKÝ PŘÍKLAD

Asistentka pedagoga v jedné jihomoravské základní škole s velkým podílem žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí objela všechny odbory sociální péče v blízkém okolí. Vždy byla přijata. Osobní kontakt usnadnil další komunikaci. Setkání sloužilo ke zjištění možné pomoci škole. V jakých případech se může na jednotlivé organizace obrátit, jakým způsobem budou kontaktovat ony školu. Předala si s jednotlivými zástupci aktuální kontakty, popsala svoji pozici ve škole a nastínila poskytované služby ve své škole.

7.3 PORADENSKÉ SLUŽBY POSKYTOVANÉ ŠKOLOU

Poradenské služby poskytované školou jsou faktorem, který může pozitivně ovlivňovat kvalitu školy, a to jak průběhu vzdělávání, tak zejména skrytého kurikula. Školní poradenská pracoviště se školními psychology či školními speciálními pedagogy podporují spolupráci odborníků a připravenost učitelů a vedení škol přijímat poradenské služby. Poradenská služba ve škole je zajišťována školním psychologem či školním speciálním pedagogem, výchovným poradcem, školním metodikem prevence ve spolupráci s pedagogy a ředitelem školy.

Standardní činnosti poradenských pracovníků školy zahrnují služby, které jsou poskytovány žákům, jejich zákonným zástupcům a pedagogickým pracovníkům. Podmínkou pro poskytnutí školní poradenské služby nezletilému žákovi je

informovaný souhlas jeho zákonných zástupců. Souhlasu zákonného zástupce není třeba v případech, kdy je ohroženo duševní nebo tělesné zdraví žáka nebo osob v jeho okolí a v případech, kdy soud požádá o psychologické vyšetření žáka. Roli žáka, jeho zástupců a pedagogických pracovníků v rámci poradenské služby vymezuje vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních. Více informací o vymezení a aspektech práce školního poradenského pracoviště lze nalézt například zde:

http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/S/%C5%A0koln%C3%AD_poradensk%C3%A9_pracovi%C5%A1t%C4%9B#Standardn.c3.ad_.c4.8dinnosti_.c5.a1koln.c3.adho_poradensk.c3.a9ho_pracovi.c5.a1t.c4.9b.

Díky působení školních specialistů v podobě školních psychologů či speciálních pedagogů mohou školy s velkým procentem žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí poskytovat poradenské služby v daleko širší míře než běžné školy. Nabízejí práci se žáky s poruchami učení, se žáky s problémy v chování, s porušováním školního řádu, ale také se věnují žákům s osobními problémy.

Role asistenta pedagoga vystupuje do popředí zejména v případě komunikačních či kulturních bariér mezi školou a rodiči žáka ze sociálně rizikového prostředí. Tyto bariéry mohou komplikovat pochopení rozsahu a účelu poradenské činnosti, která má pomoci žákovi úspěšně se zapojit do výchovně-vzdělávacího procesu. Žák je předem informován (u nezletilého žáka pak jeho zákonný zástupce – dále ZZ) o povaze, rozsahu, trvání, cílech a postupech nabízených poradenských služeb, o nepředvídatelných rizicích a nevýhodách, které ze služby mohou vyplývat, a prospěchu, který je možno očekávat. Informován je i o možných následcích, které lze očekávat, když služba nebude poskytnuta. Aby byla podpůrná opatření účinná, musí jim rodiče porozumět. V případě žáků ze sociokulturně znevýhodněného prostředí je významná role asistenta pedagoga coby komunikátora směrem k rodičům a veřejnosti. Pokud jde o rodiče z jiného jazykové či kulturního okruhu, může hrát roli tlumočníka. A to jak doslova, tak v přeneseném slova smyslu, když rodičům interpretuje obsah sdělení jejich slovy a v rámci jejich kulturních vzorců chování. A zpětně je to opět asistent pedagoga, kdo může vnášet do práce školy a pedagogické činnosti i aspekt života lokality, v níž škola působí, například s odkazem na zacílení a smysluplnost přijímaných podpůrných opatření.

7.4 ŠKOLSKÁ PORADENSKÁ ZAŘÍZENÍ

Sít školských poradenských pracovišť tvoří pedagogicko-psychologické poradny a speciálněpedagogická centra, celý systém poradenských služeb doplňují ještě střediska výchovné péče, která jsou součástí institucionální výchovy a jejich zřizování a činnost upravuje zákon č. 383/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy.

Školská poradenská zařízení jsou zaměřena především na práci s rodinami a při vyšetření komunikují s rodiči dítěte, se kterými upřesňují a konkretizují objednávku na vyšetření, jež vzešla ze školy. (Lazarová, 2008) Aby bylo poradenství co nejúčinnější, měli by pedagogové zřetelně stanovit svá očekávání, požadavek na vyšetření posílají většinou přes rodiče (zákonné zástupce) žáka a nemají čas nebo možnost na jeho specifikaci.

Klienty pedagogicko-psychologických poraden jsou děti a mladiství ve věku od tří let do ukončení středního (nebo vyššího odborného) vzdělání. Standardní služby, které PPP poskytuje, jsou bezplatné a jsou prováděny ambulantně. Hlavní činností PPP je práce s klienty a jejich zákonnými zástupci formou individuální nebo skupinové péče. PPP vydává doporučení, na jehož základě je určováno nebo upravováno vzdělávání žáků. Pracovníci PPP se podílejí na prevenci rizikového chování, poskytují kariérové poradenství a podporu všem poradenským pracovníkům škol.

7.5 SPOLUPRÁCE ŠKOLY S OSPOD

7.5.1 ROLE ŠKOLY V RÁMCI SYSTÉMU VČASNÉ INTERVENTCE

Pokud má žák problémy s adaptací ve škole a porušuje školní řád (záškoláctví, nevhodné chování, nerespektování autority učitele apod.), velmi často pomůže v objasnění příčin jeho chování spolupráce s orgánem sociální péče o děti (OSPOD). Jejich role a důležitost prošla významnými změnami v souvislosti se zaváděním tzv. systému včasné intervence (dále SVI). Právě tento jednotný systém je jedním ze způsobů, jak zkvalitnit péči o ohrožené děti. Jeho základním pilířem je zapojení zainteresovaných subjektů do jednotného systému, v němž by docházelo k výměně informací tak, aby péče o děti byla co nejefektivnější. V rámci SVI spolupracuje OSPOD především se soudy, probační a mediační službou, státními zastupitelstvími, policií – městskou i státní, školami, dětskými lékaři, neziskovými organizacemi a dalšími institucemi, které jsou do systému zapojeny.

Základní školy jako spolupracující subjekty využívají SVI k jednosměrnému informování pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí o výskytu sociálněpatologických jevů na školách, ale také o školních výsledcích žáků a spolupráci zákonných zástupců se školou, a to formou oznámení. Nejčastějším problémem zmiňovaným v oznámeních je neomluvená absence. Jednoslovná zpětná vazba ovšem neznamena, že není možné dále úzce spolupracovat na osobní úrovni, např. účastí pracovníků OSPOD na výchovných komisích či osobní konzultací jednotlivých případů.

7.5.2 ZÁKLADNÍ ZPŮSOB KOMUNIKACE ŠKOLY A OSPOD

Jak jsme zmínili, základní školy jsou jednosměrným vkladatelem, tzn., že mohou formou oznámení informovat OSPOD o výskytu sociálněpatologických jevů ve škole, tato oznámení lze rozdělit do tří skupin:

1. **oznámení výchovné** (např. záškoláctví, zneužívání návykových látek aj.).
2. **oznámení CAN** (podezření na syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte).
3. **oznámení obecné** (zprávy k soudním dohledům, zprávy k výkonu náhradní rodinné péče aj.).

Základní školy, jakož i ostatní jednosměrní vkladatelé oznámení, mohou získat z SVI tuto zpětnou vazbu:

Čeká na vyřízení – prozatím nebylo přijato kompetentní pracovníci.

Přijato – příslušná pracovnice oznámení přijala a zpracovává jej.

Vyřízeno – oznámení bylo zpracováno, a to tak, že pracovnice OSPOD si zpravidla pozve zákonného zástupce, příp. i dítě k pohovoru a výsledkem je např. pravidelné docházení dítěte ke kurátorovi pro mládež, terapie, návštěva střediska výchovné péče (dále SVP), pobyt v SVP, příp. další opatření dle závažnosti oznámené události.

Odmítnuto – vložené oznámení nebylo zpracováno, protože OSPOD např. není k vyřizování dané věci místně příslušný. Oznámení je pak zpravidla postoupeno místně příslušnému OSPOD.

PRAKTICKÝ PŘÍKLAD

Je doporučeno, aby oznámení do SVI vkládal jen jeden pracovník školy (obvykle školní metodik prevence), jenž také stanovuje, jaké informace mu budou ostatní pedagogové sdělovat a co musí oznámení obsahovat. Asistent pedagoga může sloužit jako důležitý zdroj informací o prostředí komunity, ze kterého žák přichází. Může dávat věci do náležitých souvislostí, které dokázal nahlédnout díky vlastní terénní práci anebo skrze síť dalších organizací pracujících se stejnou sociálně znevýhodněnou skupinou.

7.5.3 ZÁŠKOLÁCTVÍ

Záškoláctví je neomluvená absence žáka ve škole. Jeho závažnost se odráží od množství neomluvených hodin. Od počtu 11 neomluvených hodin ředitel školy svolává výchovnou komisi, které se kromě ředitele školy, zákonného zástupce, třídního učitele, výchovného poradce a školního metodika prevence může zúčastnit i zástupce

OSPOD. Při 26 a více neomluvených hodinách zašle ředitel školy bezodkladně oznámení o pokračujícím záškoláctví na přestupkové oddělení příslušného úřadu a v kopii na OSPOD.

PRAKTICKÝ PŘÍKLAD

Je nezbytné, aby každá škola měla ve svém školním řádu velmi dobře ošetřen způsob omlouvání žáků zákonnými zástupci tak, aby zákonní zástupci nemohli děti omlouvat dodatečně v případech, kdy by se v podstatě jednalo o neomluvenou absenci. Pokud škola absenci žáka následně omluví, je pro OSPOD velmi složité se zákonnými zástupci nebo se žákem situaci řešit a přijímat nějaká opatření. OSPOD doporučuje, aby při podezření na účelově omlouvanou absenci žáků škola absenci buď neomluvila, nebo tuto skutečnost ohlásila přímo na okresní státní zastupitelství jako podezření z přečinu ohrožení výchovy dítěte podle § 201 trestního zákoníku.

7.5.4 VANDALISMUS, KRÁDEŽE A JINÁ PROTIPRÁVNÍ JEDNÁNÍ

Základní formou prevence proti krádežím a vandalismu ve škole je ustanovení školního řádu, který by měl vymezit, že krádež i vandalismus je protiprávní jednání a škola bude skutečnost hlásit orgánům činným v trestním řízení. Měl by také jasně ustanovit, že cenné věci, které nesouvisí s vyučováním, nemají žáci nosit do školy, nebo je musí ukládat na vyhrazené místo. Dále to, že každý je odpovědný za škody, které způsobil úmyslně nebo z nedbalosti, a škola bude požadovat náhradu.

Při krádeži nahlášené žákem je třeba pořídit záznam na základě výpovědi poškozeného a následně vše nahlásit PČR. Při zjištění škody v důsledku vandalismu bude vyhotoven záznam o škodě a teprve následně bude uskutečněn pokus o vypátrání viníka. Následným krokem je pak vymáhání škody dohodou se zákonným zástupcem viníka, případně soudní cestou.

7.5.5 SYNDROM CAN – TÝRANÉ, ZNEUŽÍVANÉ A ZANEDBÁVANÉ DÍTĚ

Syndromem CAN označujeme nenáhodné, vědomé (příp. i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele anebo jiné osoby vůči dítěti, jež poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte. Příznaky CAN vznikají následkem aktivního ubližování nebo nedostatečné péče. Dítě trpí zanedbáváním svých důležitých životních potřeb.

Za rizikové děti (potenciální oběti týrání, zneužívání a zanedbávání) lze považovat:

- děti se syndromem ADHD (lehkými mozgovými dysfunkcemi), hyperaktivní, neklidné;
- nesoustředěné, náladové, impulzivní nebo děti z jiných příčin nadměrně dráždivé, zlostné;
- trucovité, plačtivé a úzkostné;
- děti nevlastní;
- děti chronicky ve škole neprospívající, děti neobratné či jakkoliv nezapadající do běžné normy a rodičovského očekávání (nemocné, postižené, „nehezké“);
- děti mentálně retardované;
- děti neaktivní, utlumené, uzavřené, které nedovedou vzbudit ani udržovat zájem dospělého v náležitě intenzitě (zvláště v případech zanedbávání);
- u nejmenších dětí pohlaví prakticky nerozhoduje, u starších se jedná nejčastěji o dívky výrazných ženských tvarů, mazlivé až koketní (v případě sexuálního zneužívání).

Trestný čin týrání svěřené osoby podléhá oznamovací povinnosti a povinnosti přezkazat jeho páchání, což lze učinit i včasným oznámením. Ten, kdo tuto povinnost nesplní, se sám dopouští trestného činu (s trestní sazbou až na tři léta odnětí svobody). Oznámení je nutno učinit orgánům činným v trestním řízení – policii nebo státnímu zastupitelství. Oznamovatel je povinen pravdivě sdělit skutečnosti, které týrání dítěte nasvědčují, aniž by odpovídal za to, zda se spáchání činu podaří prokázat. Asistent pedagoga by měl podezření na syndrom CAN neprodleně konzultovat s metodikem prevence a v případě závažného podezření ihned informovat OSPOD (resp. SVI) a informovat i další relevantní subjekty (PČR, dětský lékař apod.).

7.5.6 DOPORUČENÍ A POSTŘEHY SMĚREM K PRÁCI ŠKOL A OSPOD

- Volat co nejdříve, nenechávat věc na poslední chvíli, kdy je pak obtížnější začít jednat (čím dřívejší kontakt, tím dříve je možné se domluvit na vzájemné spolupráci a řešení).
- Při příchodu OSPOD na školu mít připravené záznamy o výchovných opatřeních, doložit je (formuláře jsou součástí metodického pokynu k jednotnému postupu při uvolňování žáků).
- Nebát se oslovovat Policii ČR i v případech, kdy si nejsme jisti, zda je to nutné.
- Využít všechny možnosti, které nabízejí PPP, SPC, SVP, neziskové organizace.
- Někdy pomůže kontakt školy (metodika prevence) a OSPOD na neoficiální úrovni, stejně tak neoficiální kontakt rodič – OSPOD.
- Oznámit, že se rodina vrátila např. z Anglie (OSPOD požaduje potvrzení zahraniční školy o tom, že v ní dítě plnilo povinnou školní docházku).

- OSPOD někdy dlouho čeká na zprávy o žácích a brzdí to jejich práci – posílat je co nejdříve.

7.6 ŠKOLA A ZAŘÍZENÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVY

7.6.1 POJEM „ÚSTAVNÍ PÉČE“

Ústavní výchova je výchovné opatření, které soud nařídí, jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit. Dítě je svěřeno rodičem (rodiči) do péče zařízení nebo je dítěti nařízena ústavní výchova. Zvláštním druhem zařízení je zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní.

7.6.2 DĚTSKÉ DOMOVY

Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova. Do dětského domova mohou být umísťovány děti ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let. Do dětského domova se rovněž umísťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi.

7.6.3 DIAGNOSTICKÉ ÚSTAVY

Diagnostický ústav je zařízení, které přijímá děti dle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivní výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, v platném znění. Diagnostický ústav poskytuje po dobu nezbytně nutnou péči dětem s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou. Na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení je umísťuje do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů.

7.6.4 VÝCHOVNÉ ÚSTAVY

Výchovný ústav je příspěvkovou organizací s právní subjektivitou zřizovanou Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR a pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální a zřizuje se odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou, popř. jako výchovný ústav nebo výchovná skupina pro děti.

7.6.5 STŘEDISKA VÝCHOVNÉ PÉČE

Střediska výchovné péče (dále jen střediska) jsou od r. 1991 součástí sítě školských zařízení preventivně-výchovné péče a školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. Jejich cílem je předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dětí nebo narušení jejich zdravého vývoje, zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již rozvinutých poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a přispívat ke zdravému osobnostnímu rozvoji dětí.

7.6.6 ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI VYŽADUJÍCÍ OKAMŽITOU POMOC

Mimo systém zařízení, ve kterých je prováděn výkon ústavní výchovy, stojí relativně nově vzniklá zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, z nichž nejznámější je síť tzv. Klokánků. Tato zařízení nespádají pod žádný rezort a nevztahuje se na ně zákon o výkonu ústavní výchovy.

Svěření do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má přednost před nařizováním ústavní výchovy a soud tak rozhodne v případech, kdy je třeba neodkladně zajistit péči o dítě včetně potřeby ubytování, uspokojení jeho základních životních potřeb a také zajištění lékařské péče zdravotnickým zařízením, psychologické a jiné nutné péče. (Hrušáková, Králíčková, 2006) Dítě může být předáno do péče takového zařízení také na základě žádosti rodiče, pokud je rodič schopen uznat, že z nějakého závažného důvodu nemůže zajistit dítěti řádnou péči.

7.7 SPECIFIKACE PEDAGOGICKÉ PRÁCE S DĚTMI V ÚSTAVNÍ PÉČI

Děti vychovávané v ústavní péči často dosahují nízké úrovně školního vzdělání, mají sníženou schopnost sociální integrace, mají potíže v navazování vztahů, jsou výrazně více ohroženy sociálněpatologickými vlivy než děti vychovávané ve fungující rodině. Ústavní výchova limituje rozvoj pozitivního vztahu dětí k práci. Toto by měl vzít v úvahu pedagogický asistent, který je mnohdy dítěti ve škole nejbližší. Odlišnosti u dětí pobývajících déle v ústavní péči lze spatřovat například v míře osvojených sociálních dovedností, znalostí a schopností. Při nemožnosti zvládnutí úspěšného osobního vývoje dochází ke krizi, kterou lze chápat jako střet biologických, psychologických a sociálních aspektů. „Při takovém střetu dochází k narušení nebo nevytvoření morálních postojů a názorů, vztahu k okolnímu světu, vlastní sebereflexe a sebepojetí. Jsou to zároveň důvody, pro něž se většina mladistvých dostává do těchto zařízení.“ (Macek, 1999)

PRAKTICKÝ PŘÍKLAD

Kancelář Veřejného ochránce práv řešila případ, že v jednom dětském domově na Vysočině se nacházel chlapec předškolního věku s diagnózou porucha pozornosti s hyperaktivitou (ADHD) a poruchami chování, narušujícími jeho vztahy už i mimo zařízení. Protože při šetření vznikla pochybnost o tom, zda má domov možnosti o něj dále dobře pečovat, doporučil ochránce zajistit jeho psychologickou a speciálněpedagogickou diagnostiku. Doporučil rovněž zorganizovat expertní případovou konferenci, která by za účasti vychovatelů, speciálních pedagogů, etopedů, pedopsychiatra a dalších pro chlapce důležitých odborníků řešila jeho budoucnost jak ve škole, tak v dětském domově.

SHRNUTÍ

V oblasti ochrany ohrožených dětí existuje v České republice řada subjektů, které se na tomto poli pohybují. Zahrnuje orgány státní správy v gesci rozličných ministerstev (MŠMT, MPSV, MS, MZ, MV), orgány místní samosprávy, ale i nestátní neziskové organizace a občanské iniciativy.

Spolupráce OSPOD se školami neznamená vždy, že v rodině či u dítěte dochází k nějaké patologii, ale je řada případů, kdy se OSPOD na školy obrací se žádostmi o vyjádření v souvislosti s dlouhodobou prací s rodinou, která např. má svěřeno dítě do některého z typů náhradní rodinné péče. Taková spolupráce je vyžadována zejména zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění.

Formou zpětnovazebné spolupráce OSPOD s dalšími organizacemi, např. metodou případových konferencí a podporou služeb intenzivní sociální asistence a rodinné terapie, je možné dosáhnout výrazných kvalitativních posunů při péči o ohrožené děti.

Účelem školských zařízení pro preventivně-výchovnou péči je předcházení vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte nebo narušení jeho zdravého vývoje, úsilí zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte. Jsou to dětské domovy, diagnostické ústavy, výchovné ústavy a střediska výchovné péče.

Asistent pedagoga by měl znát základní postupy při zjištění různých typů protiprávního jednání či rizikového chování, ke kterým může docházet v životě školy. Jemu přísluší zejména povinnost informovat ostatní pověřené pedagogické pracovníky, aby vše probíhalo podle závazných postupů. V případě potřeby tak může být přizván k účasti na výchovné komisi.

LITERATURA

Použitá literatura:

1. HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z. 2006. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 1081-303-2006.
2. LAZAROVÁ, B. 2008. *Netradiční role učitele: O situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-169-0.
3. MACEK, P. 1999. *Adolescence. Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-348-X.

Internetové zdroje:

1. http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/S/%C5%A0koln%C3%AD_poradensk%C3%A9_pracovi%C5%A1t%C4%9B#Standardn.c3.ad_.c4.8dinnosti_.c5.a1koln.c3.adho_poradensk.c3.a9ho_pracovi.c5.a1t.c4.9b.

AKTIVITY VE SPOLUPRÁCI S NEZISKOVÝMI ORGANIZACEMI

8.1 MAPOVÁNÍ KOMUNITY

Posláním řady neziskových společností je aktivně přispívat k nastavování a zkvalitňování podmínek podporujících rovné příležitosti v oblasti vzdělávání. Postihují celou škálu různých skupin žáků se sociálním znevýhodněním, ať už jde o žáky z neúplných rodin, v rámci náhradní rodinné péče, ze socioekonomicky slabých oblastí, z národnostních menšin či o migranty. V rámci mapování komunity by škola měla mít aktuální přehled o tom, které organizace v jejím okolí působí, aby se na ně mohla v případě potřeby obrátit.

PRAKTICKÝ PŘÍKLAD

Není samozřejmě úlohou asistenta pedagoga práci na mapování komunity řídit, nicméně může zde sehrát zásadní úlohu coby koordinátor dílčích kroků, např. vedením diskusních skupin se zástupci vybraných minorit. A sám může být důležitým účastníkem diskusí na úrovni školy či samosprávy, kde může interpretovat potřeby a názory určité sociálně znevýhodněné skupiny.

Některé školy s etnicky různorodou skladbou žáků realizují aktivity a postupy, které jsou zaměřeny právě na podporu dětí z různých etnických a socioekonomicky slabých prostředí, aby byly schopny učit se spolu, od druhých a o sobě navzájem, což už je samo o sobě příspěvkem k posílení komunitní soudržnosti. Školy, kde skladba žáků není tak různorodá a pestrá anebo které jsou navštěvovány především žáky z jednoho socioekonomického, národnostního, náboženského (anebo ateistického) prostředí, mohou pro posílení komunitní soudržnosti udělat mnoho tím, že budou poskytovat příležitosti pro interakci mezi dětmi a mladými lidmi z různého prostředí. Mohou k tomu využívat jejich rodičů, mezinárodních kontaktů a projektů, jiných organizací ve svém okolí anebo v rámci výukových programů celé sítě neziskových organizací.

8.2 CO MŮŽE NEZISKOVÝ SEKTOR ŠKOLÁM NABÍDNOUT

Některé neziskové organizace poskytují sociálně znevýhodněným dětem individuální doučování, a to jak ve škole, tak přímo v jejich domovech. Vhodné jsou také vrstevnické programy, které stejně jako doučování nabízejí tyto organizace zdarma díky čerpání dotací z EU a dalších zdrojů na lokální či regionální úrovni. Neziskové organizace se také zapojují do terénní práce, když pečují o rodiny ve vyloučených lokalitách. Jejich terénní pracovníci docházejí do rodin, kde pracují i s žáky. Často se také setkáváme s tím, že nezisková organizace provozuje nízkoprahový klub, který

umožní sociálně znevýhodněným dětem účastnit se volnočasových aktivit, které pomáhají rozvíjet jejich talent a zažít pocit úspěchu, který se může zpátky vrátit ve formě zvýšené motivace a zájmu o učení. Není neobvyklé, že v rámci nízkoprahového klubu je poskytováno i výše zmíněné individuální či skupinové doučování.

V rámci doučování se opět může výrazně prosadit asistent pedagoga coby koordinátor doučování. Škola může skrze pedagogického asistenta rodině znevýhodněného dítěte doučování doporučit a zprostředkovat kontakt. Dá tak rodině velmi důležitý impulz pro vyhledání pomoci. Většinou vše probíhá tak, že asistent pedagoga v pozici tohoto koordinátora sjedná doučování jak s rodiči, tak i v rámci školy. Sjednání takového doučování může dítěti, jemuž se od rodičů nedostává v učení dostatečné podpory, výrazně pomoci. Následně do rodiny dochází dobrovolník nebo brigádník podporovaný a řízený koordinátorem doučování. Efektivitě doučování velmi napomůže co nejužší možná spolupráce mezi doučovatelem a vyučujícím (vyučujícími) dítěte.

8.3 KTERÉ NNO MOHOU ŠKOLE POMOCI

V rámci České republiky působí velké množství institucí, které jsou zaměřené na terapeutickou práci s klientem, na krizovou pomoc především v oblasti drogové závislosti, domácího násilí, šikany, týrání apod. Mezi nejvýznamnější instituce řadíme například: K-centra, Drop-In, Nadace Rosa, dětská krizová centra. V oblasti poskytování poradenství a pomoci fungují některé i mezinárodně uznávané organizace jako například Bílý kruh bezpečí, jehož pracovníci pomáhají obětem trestné činnosti.

Školy v práci s rodinami zanedbávajícími své děti běžně využívají celou škálu aktivit provozovaných NNO, jako je sociální asistence, doprovázení, azylové domy pro matky s dětmi, tzv. sociální bydlení, mediační centra, poradenství právní i sociální, volnočasové aktivity, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a poradna pro mezilidské vztahy.

PRAKTICKÝ PŘÍKLAD

Příklady organizací, které poskytují služby pro sociálně znevýhodněné děti:

- Barevný svět dětí, o. s., www.barevnysvetdeti.cz.
- Programy sociální integrace, www.integracniprogramy.cz.
- Člověk v tísni, o. p. s., www.clovekvtsni.cz.
- Hestia, o. s., www.hest.cz.
- META, o. s., www.meta-os.cz.

- *Nová škola, o. p. s., www.novaskola.org.*
- *IQ Roma servis, o. s., www.iqrs.cz.*
- *Romodrom, o. s., www.romodromcz.cz*

ASISTENT PEDAGOGA A JEHO PŘÍPADNÁ ROLE V PŘÍPADOVÉ KONFERENCI

9.1 REALIZACE PŘÍPADOVÉ KONFERENCE

Případové konference by se měli účastnit všichni, kteří mohou nějakým způsobem přispět jak k lepšímu pochopení sociálního fungování rodiny, tak ti, co nějakým způsobem mohou přímo participovat na intervencích do jejího sociálního fungování. K těmto odborníkům patří sociální pracovník OSPOD, výchovný poradce, pediatr, učitel, duchovní, sociální pracovník neziskové organizace, která s rodinou pracuje, sociální pracovník ústavního zařízení, kde bylo dítě umístěno, atd. A v poslední době se důležitým účastníkem stává také asistent pedagoga. Případové konference se samozřejmě mohou účastnit i rodiče, eventuálně i samotné dítě.

9.2 ROLE ÚČASTNÍKŮ PŘÍPADOVÉ KONFERENCE

Účastníci případové konference mohou plnit v jejím průběhu rozdílné role. Mezi ně patří role iniciátora případové konference, svolavatele, koordinátora či jejího moderátora. Iniciátor je osoba, která svolání případové konference považuje z nějakého důvodu za důležité. Iniciátor ostatním účastníkům sděluje, co má být cílem případové konference, případně pojmenovává rizika. Případová konference může být také iniciována na základě přání členů konkrétní rodiny. V případě menších případových konferencí může být iniciátor, svolavatel i koordinátor jedna osoba. Případovou konferenci v optimálním případě svolává a koordinuje pracovník OSPOD. **(Hrdinová, Krupičková, Štětková, Hanušová, Petranová, 2010)**

SHRNUTÍ

V současné praxi se případové konference příliš nevyužívají, protože bývají mylně považovány za neefektivní způsob práce nebo za prostor pro představení rozdílnosti názorů různých pomáhajících institucí. Přínos případové konference je však v tom, že pomáhá při výměně informací a vyjasnění kompetencí pomáhajících pracovníků. Jejím účelem je řešení konkrétní (někdy krizové) situace, ve které se rodina nachází – vytvoření individuálního plánu pro rodinu a stanovení úkolů pro jednotlivé instituce či odborníky. Případová konference je velmi důležitá při motivaci rodiny k další spolupráci.

LITERATURA

Internetové zdroje:

1. HRDINOVÁ, A.; KRUPÍČKOVÁ, P.; ŠTĚTKOVÁ, P.; HANUŠOVÁ, L.; PETRANOVÁ, J. 2010. *Na jedné lodi aneb Jak uspořádat případovou konferenci v oblasti péče o ohrožené děti*. [on-line]. [cit. 2011-12-11]. Dostupné na: <http://www.rozumacit.cz/ke-stazeni>.

ZÁVĚR

V integrativním prostředí musí vznikat dostatek příležitostí ke vzájemné komunikaci, aby se všichni zainteresovaní jedinci učili naslouchat názorům druhého, respektovat je, provádět kritická hodnocení, přijímat kritiku, uplatňovat svůj názor a zároveň tolerovat odlišné stanovisko. To vše předpokládá nedirektivní komunikaci ze strany pedagoga či nadřízeného.

Pedagogové, kteří mají dlouhodobější zkušenosti se třídou, kde byl zařazen integrovaný žák, hovoří dokonce o změně klimatu třídy. Po jeho příchodu zaznamenávají zvýšenou senzitivitu celého žákovského kolektivu, jeho větší soudržnost a zjemnění. Rovněž případy šikany v integrujících třídách jsou spíše výjimečné.

Sociální znevýhodnění se v některých případech váže na různé druhy patologií, jako např. psychické poruchy rodičů či dítěte, týrání, zanedbávání potřeb dítěte, zneužívání fyzické či psychické, zdravotní problémy a různé druhy závislostí. Patologie někdy mohou být příčinou, jindy ale spíše důsledkem obtížné sociální situace rodiny či dítěte. Navzdory existenci limitujících faktorů má cenu je překonávat a pokoušet se o vytvoření efektivní spolupráce mezi školou a rodinou, protože podle výzkumů, které byly na toto téma provedeny, mají kvalitní vztahy a jednotné vedení dětí ve škole a v rodině (včetně rodičovské podpory) velký vliv na školní úspěšnost. Vzhledem k tomu, že vzdělávání začíná v rodině, je třeba, aby škola vysvětlila rodičům, co dělá. Jen tak může rodina reflektovat její činnost a úsilí a obě strany ví, kde si mohou vzájemně pomoci. Nadto je třeba, aby ve škole vzniklo prostředí, které je příjemné nejen pro žáky, ale i pro rodiče. S těmito úkoly může velmi pomoci asistent pedagoga, který spolupracuje s vedením školy a rodiči na vytvoření a fungování přátelského prostředí. Je to právě asistent pedagoga, který může právě u sociálně znevýhodněných dětí hrát významnou roli v procesu spolupráce a komunikace mezi školou a rodiči. Je třeba, aby škola uměla tuto pracovní pozici adekvátně využít v rámci svých výchovně-vzdělávacích cílů a zároveň měla i strategii rozvoje asistentů pedagoga. Současně musí být transparentním a ke spolupráci otevřeným partnerem pro OSPOD či neziskové organizace, které ve své činnosti pracují se stejnými cílovými skupinami. Tyto různé aspekty ve výsledku vytvoří synergický efekt, který zajistí stabilní prostředí pro práci asistentů pedagoga a napomůže zlepšení podmínek pro rozvoj a vzdělávání žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí.

LITERATURA

Použitá literatura:

1. HÁJKOVÁ, V. 2005. *Integrativní pedagogika*. Dotisk. Praha: IPPP ČR. ISBN 80-86856-05-4.
2. HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z. 2006. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 1081-303-2006.
3. LAUERMANN, M. 2005. *Proč jsou školy dobrým centrem komunity a obce*. In *Proměny pedagogiky*. Praha: Univerzita Karlova. S. 212–218.
4. LAZAROVÁ, B. 2008. *Netradiční role učitele: O situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-169-0.
5. MACEK, P. 1999. *Adolescence. Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-348-X.
6. MERTIN, V.; KREJČOVÁ, L. (eds.) 2012. *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. Praha: Wolters Kluwer.
7. MICHALÍK, J. 2012. *Metodický průvodce rodiče dítěte se zdravotním postižením (nejen) na základní škole*. Ústí nad Labem: EdA, o. s. ISBN 978-80-904927-8-3.
8. MUSIL, L. 2004. „Ráda bych Vám pomohla, ale...“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman. ISBN 80-903070-1-9.
9. VALENTA, M.; MÜLLER, O. 2007. *Psychopedie*. 3. vyd. Praha: Parta. ISBN 978-80-7320-0999-2.
10. VALENTA, M.; PETRÁŠ, P. a kol. 2012. *Metodika práce asistenta pedagoga se žákem s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-3380-6.
11. VALENTA, M.; PETRÁŠ, P. a kol. 2012. *Metodika práce se žákem s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-3311-0.
12. VALENTA, M. a kol. 2012. *Školská integrace žáků se zdravotním postižením (inkluzivní pedagogika pro pedagogy běžných škol)*. Ústí nad Labem: EdA, o. s. ISBN 978-80-904924-7-6.

Doporučená literatura:

1. AUTORSKÝ KOLEKTIV. *Spolupráce s asistentem pedagoga*. Praha: NÚV, 2012. ISBN 978-80-87652-65-7.
2. DRAYFOOS, J. G.; QUINN, J.; BARKIN, C. *Community schools in action*. New York: Aid for children, 2005. ISBN 9780195169591.
3. EYROVI, L. R. *Jak naučit děti hodnotám*. Praha: Portál, 2000–2007. ISBN 978-80-7367-275-1.
4. LAUERMANN, M. *Komunitní škola a její knihovna*. In *Školské knižnice jako informačné a kulturné centrá škol*. Bratislava: Slovenská pedagogická knižnica, 2009, s. 51–56.

5. LINHARTOVÁ, V. *Praktická komunikace a lidská psychika*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1784-5.
6. MURPHY, K.; NOVÁK, T. *Příručka profesního rozvoje koordinátora komunitního vzdělávání*. Praha: Nová škola, 2005. ISBN 80-903631-1-3.
7. PIŤHA, P. Škola jako kulturní centrum obce. *Moderní vyučování*, 1999, roč. 5, č. 6.
8. PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-170-3.
9. QUINN, J. *Building Community Schools: A Guide for Action*. New York: Aid for children, 2012.
10. RABUŠICOVÁ, M. et al. *Škola a (versus) rodina*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3598-6.
11. TEPLÁ, M.; ŠMEJKALOVÁ, H. *Základní informace k zajišťování asistenta pedagoga do třídy, v níž je vzděláván žák nebo žáci se zdravotním postižením*. Aktualizovaná verze. Praha: IPPP ČR, 2010. ISBN 978-80-86856-66-7.
12. VÍTKOVÁ, M. a kol. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-50-6.
13. VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. Praha: Portál, 2000.
14. KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak si navzájem lépe porozumíme*. Praha: Svoboda, 1988. ISBN 25-095-88.

Internetové zdroje:

1. HRDINOVÁ, A.; KRUPÍČKOVÁ, P.; ŠTĚTKOVÁ, P.; HANUŠOVÁ, L.; PETRANOVÁ, J. 2010. *Na jedné lodi aneb Jak uspořádat případovou konferenci v oblasti péče o ohrožené děti*. [on-line]. [cit. 2011-12-11]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.rozumacit.cz/obcanske-sdruzeni/ke-stazeni>.
2. LAUERMAN, M. *Proč jsou školy dobrým centrem komunity*. In: Sborník příspěvků: Mezinárodní konference o komunitním vzdělávání 1.–4. listopadu 2004 [online]. Unhošť u Prahy [cit. 2005-01-26]. Dostupné na WWW:<<http://www.komunitni-centrum.cz/konference>>.
3. http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/S/%C5%A0kol-n%C3%AD_poradensk%C3%A9_pracovi%C5%A1t%C4%9B#Standardn.c3.ad_.c4.8dinnosti_.c5.a1koln.c3.adho_poradensk.c3.a9ho_pracovi.c5.a1t.c4.9b.
4. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání – příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (RVP ZV-LMP)*, MŠMT ČR, [online]. [cit. 18. 2. 2014]. Dostupné z: www.msmt.cz/file/29397/download/.
5. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Průřezová témata*. MŠMT ČR, [online]. [cit. 2014-05-17]. Dostupné z: www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/osobnostni-a-socialni-vychova.

O AUTORECH

PaedDr. PETR PETRÁŠ

Autor vystudoval Pedagogickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci, obor učitelství pro školy pro mládež vyžadující zvláštní péči se zaměřením na psychopedii, logopedii a surdopedii. V rámci dalšího vzdělávání vystudoval výchovné poradenství (PdF Ostrava) a školský management (Filozofická fakulta MU Brno). Působil jako učitel a výchovný poradce Zvláštní školy v Kyjově. V rámci pedagogické praxe se zabýval zejména logopedickou péčí, hudební výchovou, pracovními činnostmi na II. stupni a výukou dějepisu. Ve funkci ředitele Mateřské školy a Základní školy v Kyjově působil 22 let a během této doby učil také jako externí učitel na Katedře speciální pedagogiky UP v Olomouci, byl vedoucím kabinetu speciální pedagogiky při Pedagogickém středisku v Hodoníně a do současné doby působí jako lektor při dalším vzdělávání učitelů, výchovných poradců, v kurzech asistentů pedagoga a kurzech v rámci projektů Ústavu speciálněpedagogických studií PdF UP v Olomouci a NÚV Praha. Je autorem a spoluautorem řady publikací se zaměřením na logopedickou péči o MP a metodik pro práci s dětmi s MP.

Mgr. JITKA JARMAROVÁ

Autorka vystudovala střední zdravotnickou školu – obor dětská sestra. Po letech praxe na dětském oddělení v Kroměříži pokračovala ve studiu speciální pedagogiky na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Po ukončení studia nastoupila jako učitelka na zvláštní škole, taktéž v Kroměříži, kde působila 16 let. Vyučovala převážně předměty tělesná, pracovní a výtvarná výchova na II. stupni. V současné době pracuje jako speciální pedagog Speciálně pedagogického centra v Kroměříži. Participuje v projektech EU realizovaných institucemi České republiky a v mezinárodních projektech. Je autorkou odborných publikací v oblasti problematiky inkluze a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Mgr. MAREK LAUERMANN

Pracoval jako zástupce ředitelky pro komunitní rozvoj na ZŠ Jihomoravské náměstí v Brně a také jako metodik Pedagogického centra (později Střediska služeb školám) v Brně. V roce 2008 vedl tým zpracovávající pro ministerstvo školství materiál *Analýza připravenosti prostředí v ČR a možnosti rozvoje komunitních škol*. Působil také jako národní koordinátor projektu Ověření standardů kvality komunitní školy. Je předsedou neziskové organizace Sdružení konzultantů rozvoje organizací, která se dlouhodobě zabývá myšlenkou rozvoje komunitních škol. Podílí se na činnosti expertní

skupiny v rámci The International Centre of Excellence for Community Schools, sídlícím v Coventry (UK). Pravidelně publikuje odborné i popularizační články na téma komunitních škol a nových trendů v oblasti vzdělávání. Danou problematiku přednáší na národní i mezinárodní úrovni. Je externím doktorandem PedF UK v Praze.

PaedDr. Petr Petráš
Mgr. Jitka Jarmarová
Mgr. Marek Lauermann

Metodika práce asistenta pedagoga
Komunikace s dalšími účastníky inkluzivního vzdělávání

Výkonná redaktorka prof. PaedDr. Libuše Ludíková, CSc.
Odpovědná redaktorka Mgr. Jana Kopečková
Jazyková redaktorka Mgr. Silvie Langerová
Technická redakce VUP
Návrh obálky Zdenka Plocrová
Grafické zpracování obálky Jiří Jurečka

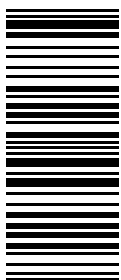
Vydala Univerzita Palackého v Olomouci
Křížkovského 8, 771 47 Olomouc
www.vydavatelstvi.upol.cz
www.e-shop.upol.cz
vup@upol.cz

1. vydání
Olomouc 2015
Ediční řada – Ostatní odborné publikace

ISBN 978-80-244-4711-7

Neprodejná publikace

VUP 2015/0372

ISBN 978-80-244-4711-7

Nositel projektu:
UNIVERZITA PALACKÉHO
V OLOMOUCI

Partner projektu:
ČLOVĚK V TÍSNI
O.P.S.

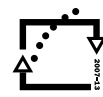
evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ